

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav translatologie

Bakalářská práce

Mezikulturní komunikace: čeština a němčina pro překlad a tlumočení /
Interkulturelle Kommunikation: Übersetzen und Dolmetschen Tschechisch-Deutsch

Eliška Alaxinová

Komentovaný překlad: Ringel, Sebastian. Glücksorte in Leipzig, Fahr hin und werd glücklich. 3. Auflage 2022. Droste Verlag. Vybrané kapitoly.

Annotated translation: Ringel, Sebastian. Glücksorte in Leipzig, Fahr hin und werd glücklich.
3. Auflage 2022. Droste Verlag. Selected chapters.

Poděkování

Děkuji mé vedoucí Mgr. Věře Kloudové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a čas strávený konzultacemi. Dále děkuji svým blízkým za psychickou podporu a neodborné konzultace při dokončování překladu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....
V Praze

.....
Eliška Alaxinová

Abstrakt

Předmětem práce je překlad německého průvodce *Glücksorte in Leipzig* podle hypotetické zakázky a odborný komentář tohoto překladu. *Glücksorte* je knižní řada, která čtenáři neobvyklým způsobem představuje danou lokalitu, tedy Lipsko. Cílem je vytvořit funkční překlad s funkcí ekvivalentní výchozímu textu. Součástí odborného komentáře je překladatelská analýza výchozího textu podle Ch. Nordové, popis překladatelské metody, překladatelských problémů a překladatelských posunů, ke kterým jsem se při překladu uchýlila.

Klíčová slova

překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské posuny, průvodce, Lipsko

Abstract

The subject matter of this bachelor thesis is the translation of a German travel guide *Glücksorte in Leipzig* on the basis of a hypothetical translation order, and an annotation of translation strategies. *Glücksorte* is a book series which introduces the given location (Leipzig) to the reader in an unusual way. The aim of this bachelor's thesis is to create a functional translation with its function equivalent to the original text. The annotation consists of a translation analysis of the original as per Ch. Nord and the description of translation method, translation problems and translation shifts which were made in the translation.

Key words

translation analysis, translation problems, translation shifts, travel guide, Leipzig

Obsah

Úvod.....	5
1. Překlad.....	6
2. Komentář.....	23
2.1 Překladatelská analýza.....	23
2.1.1 Vnětextové faktory.....	23
2.1.2 Vnitrotextové faktory.....	26
2.2 Zadání.....	33
2.3 Překladatelská metoda.....	34
2.4 Překladatelské problémy.....	35
2.4.1 Lexikální rovina.....	35
2.4.2 Morfosyntaktická rovina.....	43
2.4.3 Syntaktická rovina.....	45
2.4.4 Stylistická rovina.....	50
2.4.5 Pragmatická rovina.....	51
2.5 Překladatelské posuny.....	54
2.5.1 Nutné posuny.....	54
2.5.2 Vykládání nedořečeného.....	55
2.5.3 Zlogičťování.....	55
2.5.4 Nivelizace.....	55
2.5.5 Vynechávka.....	56
2.5.6 Explikace.....	56
Závěr.....	57
Bibliografie.....	58
Přílohy.....	60

Úvod

Předmětem této bakalářské práce je na základě hypotetické zakázky přeložit z němčiny do češtiny vybrané kapitoly z průvodce *Glücksorte in Leipzig*. Průvodce je součástí knižní řady *Glücksorte*, která prostřednictvím místních autorů předává turistům tipy na známé památky, ale také skryté lokální podniky, které stojí za navštívení. Knižní řadu vydává düsseldorfské nakladatelství Droste.

Průvodce jsem si vybrala kvůli svému zájmu o cestování. Kniha mě zaujala svým originálním, pro čtenáře velmi příjemným zpracováním, které ale zároveň nezanedbává praktičnost, již od průvodce požadujeme. Zvolení města Lipska bylo jednoznačné, jelikož jsem tam strávila rok na studijním pobytu.

Autorem je Sebastian Ringel, který v Lipsku působí jako průvodce. O městě napsal další populárně naučné publikace i beletrii.

Součástí této práce je překladatelský komentář. V něm se zabývám překladatelskou analýzou podle Christiane Nordové, kterou doplňuje teorie Romana Jakobsona (1960) a česká funkční stylistika Marie Čechové (2008) a německá funkční stylistika Hanse-Wenera Eromse (2008). V další části popisuji celkovou překladatelskou metodu podle teorie Jiřího Levého a Christiane Nordové, dále překladatelské problémy, kterými jsem se při překladu zabývala, a poslední část se věnuje konkrétním překladatelským posunům podle Jiřího Levého a Antona Popoviče. V celé bakalářské práci pracuji s německou gramatikou Gerharda Helbiga a Joachima Buschi (1996), srovnávací gramatikou Františka Štíchy (2015) a dalšími internetovými jazykovými příručkami a jinými zdroji, které uvádím v sekci [Bibliografie](#).

V komentáři používám zkratku VT pro výchozí text, originál a CT pro cílový text, překlad.

Jednotlivé kapitoly originálu označuji jako kapitoly nebo kap., části bakalářské práce samotné jako oddíly.

1. Překlad

1 Za zlatými dveřmi

V Německé národní knihovně

Okázalá hlavní budova Německé národní knihovny (Deutsche Nationalbibliothek) je nádherným důkazem slabosti městských architektů tvořících na počátku 20. století pro vytríbené křivky. Budova se elegantně snoubí s oválným tvarem náměstí Deutscher Platz a okouzluje kolemjdoucí mnoha reprezentativními detaily. Nejnápadnější jsou bezpochyby zlaté vchodové dveře, nad nimiž na ulici shlížejí kamenné podobizny tří německých osobností – Bismarcka, Gutenberga a Goetheho, které symbolizují politický, technologický a umělecký pilíř. Ty dohromady umožnily rozkvět německé knižní kultury. Zadavatel stavby, která byla slavnostně otevřena v roce 1916, byl Burzovní spolek knižního německého trhu (Börsenverein des Deutschen Buchhandels), který toho času sídlil v Lipsku, stejně jako asi tisíc vydavatelství. Knihovna dodnes slouží především archivaci německojazyčné literatury – v celém areálu, který tvoří hlavní budova a další čtyři později postavené, je uloženo přes 15 milionů knih, časopisů, nahrávek a online publikací. Kouzlu knihovny tedy podlehnou nejenom zájemci o architekturu, ale především vášniví čtenáři, pro něž představuje opravdový ráj. V nově zřízeném Německém muzeu knihy a písma (Deutsches Buch- und Schriftmuseum) se navíc od roku 2012 dozvíte o německém knihovnictví více. Muzeum jako instituce bylo založeno roku 1884 a díky tomu je považováno za nejstarší muzeum knihy na světě. Dnes v něm můžete navštívit stálou, velmi aktuální výstavu Znaky, knihy, sítě – od klínového písma po binární kód (Zeichen, Bücher, Netze, von der Keilschrift zum Binarcode). Tato výstava, na níž můžete obdivovat přes 800 exponátů, přibližuje historii písma od vrubovky přes cézuru ve verši, čtenářskou vášeň a zakázanou literaturu až po digitalizaci. Čerstvý vítr do muzea pravidelně přinášejí krátkodobé výstavy, vše je volně přístupné. Výstava je umístěna ve čtvrté přístavbě Německé národní knihovny, která byla dostavěna v roce 2011. Pyšní se architektonickou finesou, a to i přesto, že se od hlavní budovy, která je téměř o sto let starší, výrazně odlišuje.

Německá národní knihovna (Deutsche Nationalbibliothek) a Německé muzeum knihy a písma
(Deutsches Buch- und Schriftmuseum)

Deutscher Platz 1, 04103 Lipsko

Tel.: (+49) 0341 22 710

webové stránky v německém jazyce: www.dnb.de

30

MHD: Tramvaj č. 2, 16, zastávka Deutsche Nationalbibliothek

2 Když básní Schiller, je to prostá radost!

Schillerův dům ve čtvrti Gohlis

35 Příznačnější místo, kterému by se kniha o šťastných místech v Lipsku měla věnovat, snad neexistuje – dům, ve kterém Friedrich Schiller napsal Ódu na radost. Původně hliněná stavba postavená v roce 1717 je dnes nejstarším domem v lipské čtvrti Gohlis a představuje tak kousek vesnické idylky, která je v rozrůstajícím se velkoměstě už dávno potlačena.

Schiller se do Gohlisu nastěhoval ve svých 25 letech, v roce 1785, v tu dobu to byla vesnice
40 ležící dva kilometry od Lipska. Vlastně šlo o asi 50 domků postavených okolo dnešní ulice Menckestraße. Model vesnice si můžete prohlédnout přímo v Schillerově domě – už po 180 let totiž slouží jako muzeum. Friedrich Schiller byl velký spisovatel, obdiv mu patří především díky dramatům Loupežníci a Úklady a láska. Právě do Gohlisu se nastěhoval kvůli přátelům z oboru, kteří ho pozvali do Lipska. Atmosféře turbulentní třicetitisícové metropole, ve které se
45 původně také ubytoval, úplně propadl – s tím ale na chvíli utrpěla i jeho tvorba. To si uvědomil Joachim Göschen, Schillerův pozdější vydavatel, který ho přestěhoval do poklidnějšího předměstí, přesněji do domu sedláka Christopha Schneidera. Ten Schillerovi poskytl druhé patro svého domu, zatímco sám zůstal se svou ženou a houfem dětí v přízemí. Odtud Schiller chodíval na dlouhé ranní procházky do blízkého parku Rosental, navštěvoval lipské kavárny a
50 pracoval na svém dramatu Don Carlos. V Gohlisu prožil čtyři měsíce, tedy jedno léto. Neobešel by se ale bez finanční podpory svých lipských přátel, protože se nacházel ve finanční tísní – což ovšem v jeho branži nebylo nic neobvyklého. To, že právě v této době napsal slavnou Ódu na radost, je jasnou známkou toho, že peníze nejsou vším. Šlo samozřejmě o původní, neupravenou verzi, ale i ta měla potenciál stát se úspěšnou. Opravdové rozšíření mezi širokou
55 veřejnost ale zažila až poté, co její text zazněl v roce 1849 v Drážďanech během květnového povstání lidu proti králi – necelých 50 let po Schillerově smrti.

TIP: Zahrada Schillerova domu nabízí odpočinkovou atmosféru a příležitostně i koncerty.

60

Schillerův dům (Schillerhaus)
Menckestraße 42, 04155 Lipsko
Tel.: (+49) 0341 566 2170

webové stránky v německém jazyce: www.stadtgeschichtliches-museum-leipzig.de/besuch/unsere-haeuser/schillerhaus

65

MHD: Tramvaj č. 4, zastávka Menckestraße

3 Melodie z dávných časů

V domě Mendelssohnů

Dřevěná podlaha pod nohama skřípe a vrže ve 12 tónech hudební stupnice, nikomu to ale nevadí. Dům v ulici Goldschmidtstraße je opravdu starý. Byl dostavěn v roce 1845 a některé části interiéru se dochovaly dodnes, například okázalé dřevěné schodiště, po kterém chodil i Felix Mendelssohn-Bartholdy se svou ženou Cécile a jejich pěti dětmi. Když se do nejhonosnějšího patra domu nastěhovali, nejspíš ještě cítili čerstvě namalované zdi. Za Mendelssohnovými chodili po těchto schodech na návštěvu i další známí skladatelé, například Clara a Robert Schumannovi, Niels Gade nebo Richard Wagner – místa bylo v devítipokojovém bytě o velikosti 400 m² dost. Byt bývalého kapelníka lipského orchestru Gewandhausu je dnes opět vybaven původním mobiliárem, najdete mezi ním i originální kousky z domácnosti rodiny Mendelssohnových, k vidění jsou zde také dopisy, notové zápisy a akvarely – skladatel se totiž věnoval i malbě. Výstavu doplňují zajímavé informace. Díky tomu a díky koncertům, které se konají pravidelně každou neděli v 11 hodin v hudebním salonku, největším z pokojů, tak načerpáte opravdovou dobovou atmosféru. I nedělní koncerty totiž patří k rituálům z dob, kdy tu sám mistr hrával. Mendelssohn nebyl pouze nadaný skladatel a kapelník, je také spoluzakladatelem lipské konzervatoře, nejstarší německé hudební vysoké školy. A aby toho nebylo málo, znovuobjevil Bachovo dílo pro širokou veřejnost. V tomto domě také 4. 11. 1847, v pouhých 38 letech, zemřel. Ke 150. výročí jeho úmrtí byl dům po rozsáhlé renovaci zpřístupněn veřejnosti jako muzeum. Výstava ve druhém patře je věnována jeho sestře Fanny, rovněž klavíristce a skladatelce. V domě také sídlí Institut Kurta Masura, který připomíná dalšího významného kapelníka Gewandhausu.

90

Dům Mendelssohnových (Mendelssohn-Haus)
Goldschmidtstraße 12, 04103 Lipsko
Tel.: (+49) 0341 962 8820
webové stránky v německém jazyce: www.mendelssohn-stiftung.de
MHD: Tramvaj č. 12, 15, zastávka Johannisplatz

95 4 Pravoslavný chrám

Pamětní kostel sv. Alexeje

Práce na pamětním kostele sv. Alexeje byly zahájeny 28. 12. 1912 a hotovo bylo už za 10 měsíců. Na počátku 20. století se sice obecně vzato stavělo rychle, výstavba však trvala minimálně jeden a půl roku. Při stavbě tohoto kostela byli ovšem stavaři pod velkým časovým tlakem, kostel totiž musel být dokončen ke stému jubileu bitvy národů, aby uctil památku 22 000 padlých ruských vojáků.

Všechny ruské pravoslavné kostely stojící mimo Rusko jsou postaveny na ruské půdě. Nejinak je tomu u lipského svatostánku v ulici Semmelweißstraße – půda, na které stojí, byla vysvěcena v Rusku a poté převezena do Lipska. Kostel sv. Alexeje má v Rusku také svou předlohu z roku 105 1532, a sice chrám Nanebevstoupení Páně v Kolomenském v Moskvě, který se řadí mezi památky světového kulturního dědictví. Je sice o několik století starší a o pár metrů vyšší než jeho 55 metrů vysoký bratr z Lipska, mladší sourozenec se ale zase pyšní železobetonovým jádrem a cibulovou bání bohatě zdobenou zlatou barvou. Na fasádě i v interiéru najdeme nespočet nezvyklých detailů, často slovanského ražení, díky čemuž kostel v porovnání s dalšími ve městě působí ještě exotičtěji. S interiéry ostatních lipských kostelů se nedá srovnávat – důvodem je mimo jiné působivý, 18 metrů vysoký ikonostas, na němž najdeme 78 obrázků svatých, patřící mezi největší stěny s ikonami v Evropě. Oslnivým kouskem je i lustr o hmotnosti 800 kg. Kostely podobného rázu se v Lipsku sice dále nestavěly, i přesto má pravoslaví v Lipsku dlouhou tradici. Právě zde se totiž pořádaly první ortodoxní mše 115 v Německu. Také díky velkému počtu Rusů a Ukrajinců žijících v Lipsku je tamní pravoslavná církevní obec velmi činná.

120 Pamětní kostel sv. Alexeje (Gedächtniskirche St. Alexej)
Philipp-Rosenthal-Straße 51 a, 04103 Lipsko
Tel.: (+49) 0341 878 1453
webové stránky v německém jazyce: www.kirche-leipzig.de/orthodoxe-gemeinden
MHD: Tramvaj č. 2, 16, zastávka Deutsche Nationalbibliothek

5 Po dřevu vzhůru

125 Městská schodiště

Považovat schodiště obyčejné novostavby za šťastné místo je velmi odvážné. Buďto byste potřebovali bujnou představivost, zvláštní vztah k lepidlu na tapety či surovému betonu, anebo byste museli disponovat značnými finančními prostředky, abyste stavbu umělecky pozvedli. Schodiště starých domů však působí úplně jinak – sloužily nejenom k dostupnosti bytů

130 v patrech, ale také k reprezentaci. Jejich bývalá důležitost je cítit v původně dělnických čtvrtích, ještě citelnější je ale jejich význam v domech ve čtvrtích Gohlis, Musikviertel a Waldstraßenviertel.

Nejen schodiště, ale také domovní dveře často představují zdobený dřevěný unikát. Pokud jimi projdete, můžete obdivovat prostory zdobené drahými materiály a okázalými vzory, nezdědka

135 jsou podlahy pokryté mozaikou, stěny zdobí vlasy, štuky nebo keramické obklady, případně najdete na stropě i malbu. Do tohoto pompézního prostředí se nehodí jen plechové poštovní schránky, které ovšem, na rozdíl od domů samotných, nejsou památkově chráněny. V době, kdy byly domy postaveny, se totiž schránky nepoužívaly a dopisy byly vhazovány škvírou ve dveřích na chodbu.

140 Při cestě nahoru schody skřípou pod nohama, chodba voní po starém dřevu a prošlapané schody vám prozradí, že se tudy chodilo už dávno. Minete krásná zdobená okna, ale také dveře v mezipatře, které dříve vedly k toaletám. V rámci renovace byl do domů instalován výtah, ale zdaleka ne do všech. Nové nejsou jen výtahy, renovována byla i velká část samotných schodišť. Některé domy na svou obnovu čekaly i celé století a jejich dávné kouzlo nebylo z toho důvodu

145 zachováno. Mohli bychom se tedy ptát – proč se v městské architektuře investuje pouze do starých domů a nerenovují se i ty novější?

lipské čtvrtě Gohlis, Musikviertel, Waldstraßenviertel
Nejpohodlněji se čtvrtěmi projíždí na kole!

150

6 Buddha v Lipsku

Chrám Chùa Phước Nghiệm

Průmyslová zóna Nordost nacházející se ve čtvrti Schönefeld na severovýchodě Lipska není architektonicky nijak významná. Je tu spousta betonu, asfaltu a nespočet nevkusných průmyslových staveb z různých dekád, ve kterých sídlí společnosti vyrábějící automobilové díly a domácí spotřebiče, nachází se tu též sběrný dvůr. Vietnamský chrám tu tedy nikdo neočekává. I přesto byl zde, mezi ocelovými konstrukcemi průmyslového závodu a čtyřproudou silnicí, v roce 2016 jeden vysvěcen. Nejenom, že ze sebe třípatrová pagoda vyzařuje exotiku, upozorňuje na sebe i svým vzhledem, hravými reliéfy a sloupy a také vysokou uměleckou kvalitou. Velmi nápadní jsou dva zlatí draci, kteří zdraví návštěvníky z velkého hlavního schodiště, které vás dovede do oltářní síně, kde najdete tři zlaté sochy buddhy v nadživotní velikosti. V domě bydlí pět jeptišek, brzy by jich mělo být dvakrát tolik. Chrám slouží také jako centrum vietnamské buddhistické obce, která je díky přibližně 3500 Vietnamců žijících v Lipsku obzvlášť početná. Lipsko je pro buddhisty důležité i z jiného důvodu – v roce 1903 tam Karl Seidenstücker založil první německý buddhistický spolek. Byl jedním z prvních lipských buddhistů a dokonce zde vydával buddhistický časopis.

V budoucnosti má ale chrám, oficiálně nazvaný Chùa Phước Nghiệm, dělat na své návštěvníky ještě větší dojem. Začaly totiž práce na přilehlých zahradách, v nichž se má nacházet jezírko v principu feng-šuej a další menší chrámy, které budou návštěvníky taktéž ohromovat. Dveře jsou otevřené všem, kteří si chtějí tento klenot prohlédnout, pocítit jeho náboženskou sílu či si jenom vychutnat chvilku ve šťastném tichu.

chrám Chùa Phước Nghiệm
ulice Kamenzer Straße 1, 04347 Lipsko
Tel.: (+49) 0341 234 6230
webové stránky ve vietnamském jazyce: www.phuocnghiemleipzig.de
webové stránky buddhistické společnosti v německém jazyce: <https://www.buddhistische-gesellschaft.de/>
MHD: Tramvaj č. 3, zastávka Bautzner Straße

7 Tady budete nadšeni

Pasáž domu Hansahaus a zpívající mísa

Dům nazývaný Hansahaus je stavba typická pro lipské centrum. Množství architektonických detailů z ní ale dělá dům netypický pro centrum města jako takového. Vnitřní dvůr byl při své
185 výstavbě v roce 1906 vyzdoben klasickými bílými, ale také zelenými kachličkami, a v bývalém veletržním paláci nechybí ani podobizna boha obchodu Merkura. Ještě pozoruhodnější je filigránová skleněná střecha, která zakrývá celý dvůr o rozloze 600 m². Pasáž tak působí zároveň historicky i moderně a nepřetržitě obklopuje návštěvníky neobyčejnou aurou. Budova je propojena s dalším významným domem a pasáží Speck's Hof a společně tak vytváří část sítě
190 pasáží, která se proplétá celým centrem Lipska. Díky své hustotě a velikosti představuje jedinečný městský prvek, za který jsou lidé vděční – většina ze 30 průchodů je otevřena neustále a plocha centra přístupná chodcům se tak enormně zvětšuje. Navíc pasáže přispívají i rozmanitosti obchodů. Často v nich totiž najdeme malé obchody vedené přímo jejich majiteli, které sice rozsáhlým řetězcům nemohou finančně konkurovat, zato si ale zachovávají svou
195 vlastní identitu. To platí z architektonického hlediska obdobně i pro jednotlivé pasáže, jelikož každá, alespoň z části, pochází z rozdílné doby – většina však byla vystavěna na počátku 20. století. Dodnes skvěle slouží k vyhýbání se davům v ulicích nebo jako ochrana před aprílovým počasím. Pasáž domu Hansahaus se vyznačuje ještě jednou zajímavostí – hlavní atrakcí je uprostřed dvoru umístěná zpívající mísa s vodou. Když budete citlivě třít madla mísy,
200 rozproudíte tak vodu uvnitř ní a ta pak zpívající mísu rozezní. Touto dovedností nevládne každý a mnozí nejprve mísu hledí jen marně. Pokud však budete úspěšní, bude vaše nadšení z pasáže ještě větší.

205

pasáže domů Speck's Hof a Hansahaus
Grimmaische Straße 15, 04109 Lipsko
webové stránky v německém jazyce: www.speckshof.de/de/
MHD: Tramvaj č. 4, 7, 8, 12, 15, zastávka Augustusplatz

8 Aura v aule

210 Paulinum

V Lipsku najdeme mnoho novostaveb z porevolučního období, tou nejneobyčejnější je ale s jistotou hlavní budova tamní univerzity, která byla slavnostně otevřena v roce 2017. Je také možná tou nejrozporuplnější, což je vidět například na komplikovaném oficiálním názvu Paulina – k hlavnímu názvu patří ještě dodatek Aula a univerzitní kostel Univerzity (Paulinum – Aula und Universitätskirche der Universität). I z architektonického hlediska se zde kombinuje několik uměleckých rovin – mimo jiné má připomínat kostel sv. Pavla, jehož silueta udávala městu tón po více než 700 let, než byl v roce 1968 stržen. Novostavba Ericka van Egeraata ovšem zdůrazňuje také kontury budovy Augustea, které zase odpovídají architektuře 21. století. Velmi osobitá, ale opravdu povedená kombinace, která stavbě již zvenčí propůjčuje neobvyklé sakrální rysy. Ještě výrazněji se nekonvenčnost projevuje uvnitř, kde se prostor před vámi otevírá pozoruhodným způsobem. Dominují mu sloupy napodobující gotické klenutí, jež jsou ale vyvedeny ze sádry a skla a jsou zevnitř osvětleny. Aby bylo možné prostor neomezeně a naplno využívat, nejsou některé ze „sloupů“ zakotveny na zemi, nýbrž končí už tři metry nad ní. Ještě rozporuplnější byla vestavba posuvné skleněné zdi, která prostor rozděluje na aulu a 225 kostel, tedy na části pro studijní a bohoslužebné účely. Sakrální část slouží taktéž jako výstavní síň předmětů, které byly zachráněny před stržením kostela. Některé z nich byly později restaurovány, například více než 500 let starý, pozdně gotický dřevěný oltář a 30 epitafů z 16.–18. století. Výsledkem této kombinace je místo pozoruhodné architektonické kvality s historickou hodnotou, které i přes všechny kontrasty a protiklady vyznačuje opravdový klid. 230 Paulinum bylo otevřeno po 10 letech stavby k 608. výročí Univerzity Lipsko.

Aula Paulinum a univerzitní kostel sv. Pavla
Augustusplatz 10, 04109 Lipsko
Tel.: (+49) 0341 973 5038

235 webové stránky univerzity v německém a anglickém jazyce: www.campus-augustusplatz.de/paulinum

MHD: Tramvaj č. 4, 7, 8, 10, 11, 12 14, 15, 16, zastávka Augustusplatz

9 Novostavba z mramoru

240 V univerzitní knihovně

V Lipsku se nejlépe studuje a čte v krásné Albertině! Navržena byla ve stylu renesance – není divu, vždyť v této epoše se svět naplno ponořil do krás poznání. Nad hlavním vchodem budovy, která byla otevřena v roce 1891, upoutají pozornost především tři reliéfy znázorňující sílu, krásu a moudrost. Že se jedná o univerzitní budovu však poznáte hlavně podle armády kol zaparkovaných před vchodem.

245 I uvnitř vás okouzlí nespočet detailů a nadčasová elegance. Velký dojem udělá vchod překlenutý skleněnou stěnou a velkolepé sloupové schodiště, jež vás dovede do čítáren. Člověk si v celé té historizující kráse a přepychu vůbec nedokáže představit, že těsně před koncem války byla polovina budovy zničena, a to včetně sklepních prostorů, a že pozůstalé schodiště po další
250 desetiletí nikam nevedlo a obrůstala ho zeleň. Architektura ale není to jediné, co na vás čeká – milovníci knih zde najdou 5,5 milionu svazků, z nichž většina se nachází přímo v budově, včetně sbírky dokumentů psaných na papýru, starých více než 3500 let, a Sinajského kodexu, tedy nejstaršího zachovaného rukopisu Nového zákona vůbec. Pro ty, kdo chtějí
255 v bývalých vnitřních dvorech, které byly při rekonstrukci zastřešeny. Díky tomu byl počet míst k sezení zpětinásoben na přibližně 800. A komu se zrovna číst nechce, může krásu Albertiny vstřebat ve stylové malé kavárně Alibi nebo se poučit z fotografií dokumentujících historii a rekonstrukci Albertiny.

260

Univerzitní knihovna Lipsko – Bibliotheca Albertina
Beethovenstraße 6, 04107 Lipsko
webové stránky v německém a anglickém jazyce: www.ub.uni-leipzig.de
MHD: Tramvaj č. 2, 8, 9, 14, zastávka Neues Rathaus

Stará radnice na náměstí

Miniaturní domečky, stromečky, idylka – to vše připomíná jakýsi přerostlý model železnice, kterému ovšem chybí některé důležité detaily, například právě miniaturní koleje. Jde totiž o model městské krajiny, který je k vidění v lipské Staré radnici (Altes Rathaus). To, že na něm koleje nenajdete, není nic překvapivého, model totiž znázorňuje Lipsko v podobě z roku 1823 a první železniční trasa na světě byla otevřena až dva roky poté. V Lipsku začala železniční éra zhruba o deset let později a pro město byla velkým milníkem. V jejím průběhu se nejenom model, ale i staré Lipsko stále více ztrácelo ve strukturách nového velkoměsta.

Uvnitř radnice se nachází jedna z expozic Muzea historie města Lipska (Stadtgeschichtliches Museum), kde jsou k vidění další výstavní kousky. Každý milovník Lipska nebo historie, ať už místní či návštěvník města, zde může nahlédnout do minulosti. Významným svědkem historie města je samotná renesanční stavba, která už více než 450 let dominuje východní straně náměstí Markt. Byla postavena závratnou rychlostí, za pouhých devět měsíců, což bylo možné pouze díky využití základů domů, které na stejném místě stávaly. Tyto domy nestály těsně vedle sebe, a tak je na jižním průčelí radnice patrný ohyb. Právě na tomto místě stávala stará Stará radnice, gotická předchůdkyně nové Staré radnice, která se skrývá pod renesanční fasádou dnešní budovy. Když byla radnice na počátku 20. století přestavěna na muzeum, byly některé architektonické detaily odhaleny a zvýrazněny a dřevěné obložení bylo nahrazeno původními kamennými arkádami. Dnes, stejně jako před 450 lety, se v jejich stínu nachází obchůdky, ve kterých jsou k prodeji nabízeny tradiční výrobky – od míšeňského porcelánu po Blüthnerovy klavíry. A ti, kdo chtějí po náměstí Markt jen tak bloumat, si mohou sednout do kavárny, objednat si koláč a začít se do průvodce Lipskem. Zpod arkád se naskýtá perfektní pohled na náměstí!

290 TIP: Odsud je to jenom pár kroků do slavné restaurace Auerbachs Keller!

Stará radnice (Altes Rathaus)

Markt 1, 04109 Lipsko

295 webové stránky Muzea historie města (Stadtgeschichtliches Museum) v německém a anglickém jazyce: <https://www.stadtgeschichtliches-museum-leipzig.de/>

MHD: Městské vlaky S1, S2, S3, S4, S5, S6, zastávka Markt

11 Bašta průmyslu

Továrna na stroje Swiderski

300 Stará cihlová stavba v ulici Zschochersche Straße vypadá docela osaměle. Dlouholetou opuštěnost silně připomíná i křoví hustě se rozrůstající do všech stran. Ani stará krása ale nerezaví, a to – i přes některé stavební nedostatky – právě továrna Swiderski z roku 1888 dokládá. Jen vypadá trochu jako z jiné doby. Asi není žádným překvapením, že byla postavena v takzvaném anglickém stylu, vždyť industrializace má své kořeny právě v Anglii, a to dokládá 305 typická cihlová fasáda. Nezvyklá pro danou dobu a architekturu průmyslových oblastí byla ovšem výstavba 20metrové věže s tudorovskými detaily, díky kterým továrna připomíná spíše středověký hrad. V továrně se pracovalo více jak sto let, až 700 pracovníků zde vyrábělo nejrůznější stroje – například lokomotivy, nejčastěji ale tiskařské stroje. V roce 1921 byla firma odkoupena a zůstalo tomu tak i za NDR, přestože výroba vlastně patřila lidu. Světla v továrně 310 zhasla v roce 1990 a dodnes se nerozsvítila. Už nějakou dobu si odsud nic neodnesete, snad až na nefalšované dojmy minulosti.

Podobný osud stihl v polovině 90. let skoro všechny lipské průmyslové stavby. Majitelé se k nim neznali a tak zůstaly prázdné a zároveň každému otevřené. Staly se šťastným místem pro dobrodruhy a zvědavce, kteří do těchto míst rádi chodí. Neobvykle vysoké prázdné prostory 315 nabídly velkou příležitost také kreativcům a umělcům. Proměna starých průmyslových budov v loftové byty nebo kanceláře byla dlouho beznadějná, a proto bychom mohli považovat rozkvět většiny z nich za příjemné překvapení. Přesto nás trochu zabolí při představě zániku starého šedého města s morbidním šarmem – prostory jsou nyní sice známější, ale zároveň exkluzivnější.

320

Továrna na stroje Swiderski (Maschinenbaufabrik Swiderski)
Zschochersche Straße 78, 04229 Lipsko
reportáž o továrně v německém jazyce: <https://multimedia.lvz.de/swiderski#84>
MHD: Tramvaj č. 3, zastávka Markranstädter Straße

325

12 Svět z jiné perspektivy

Panometr a panoramatické obrazy Yadegara Asisiho

Tyto velké kulaté stavby vypadají poměrně jedinečně, dnes je ve většině německých měst nenajdeme. Dříve ale tyto budovy bez rohů tvořily nezbytnou součást plynové soustavy každého německého velkoměsta. Jde o plynojemy. Polovina 19. století, kdy první plynojemy vznikaly, je doba příznačná i pro inovace z jiných oborů – svou renesanci zažily mimo jiné také velké panoramatické obrazy. Znovu se těšily velké oblibě, dokud svět nedobyly obrazy v pohybu, tedy kinematografie. Vzájemnou blízkost obou inovací nikdo nepřipouštěl. Propojil je až o 150 let později rakouský umělec Yadegar Asisi, který k tomu využil jeden z pozůstalých lipských plynojemů, ve kterém roku 2003 vystavil své první panorama. Od té doby se podobná muzea označují novotvarem panometr. Prvním motivem Asisiho byl Mount Everest, po něm následovaly rozličné scenérie ze starého Říma, amazonského deštného pralesa, bitvy národů před branami Lipska či podvodního světa Velkého bariérového útesu. Každé panorama je doplněno o informativní výstavu, která prohlubuje téma panoramat. Do konce ledna 2019 byl k vidění vrak Titaniku na mořském dně, jehož vystřídal obraz ráje na zemi – stonásobné zvětšení života v zahradách z pohledu hmyzu, které zobrazuje idylu bohatě rozkvetlých zahrádkářských kolonií. Výstavu doprovázela i simulace střídání dne a noci. Dnes je v muzeu k vidění výstava New York 9/11 – Válka v dobách míru (New York 9/11 – Krieg in Zeiten von Frieden). Každé vystavené panorama vás ohromí svými rozměry – 32 metrů vysoký a 110 metrů dlouhý obraz nabízí více než dost prostoru pro nespočet poutavých detailů, jež lákají k nahlédnutí do cizího světa, který na plátně působí opravdu plasticky. Zvukové a světelné efekty životnost panoramat ještě znásobují.

Panometr Lipsko (Panometer Leipzig)
Richard-Lehmann-Straße 114, 04275, Lipsko
Tel.: (+49) 0341 355 5340
webové stránky v českém jazyce: <https://www.panometer.de/cs/homepage>
MHD: Autobus č. 70, zastávka Altenburger Straße
Městské vlaky č. S1, S2, S3, S4, S5, zastávka MDR
Tramvaj č. 9, zastávka Arthur-Hoffmann-/Richard-Lehmann-Straße
Tramvaj č. 16, zastávka Richard-Lehmann-/Zwickauer Straße
(podle zastávky počítejte s docházkovou vzdáleností mezi 5 a 15 minutami)

13 Secese a aspirin

360 Lékárna v domě U Orla

Lékárna U Orla (Adlerapotheke) se již 300 let nachází na stejné adrese, v domě číslo 9 na ulici Hainstraße, a pro pravidelné zákazníky tak představuje kontinuitu a jistotu. V době vzniku lékárny, tedy v roce 1709, ještě neexistovala domovní čísla, lidé tedy nehledali domy na určité adrese, nýbrž se orientovali podle domovních znamení – jedno takové je k vidění i nad vchodem
365 lékárny. A nemusíte ho nikterak hledat. Zelený dravec, který jako by popdíral arkýř budovy, je totiž vyobrazen v životní velikosti. Fasádu také zdobí různé symboly související s cechem lékárníků. Dnešní podoba domu i veškeré vnitřní vybavení pochází z roku 1909 a dochovaly se dodnes. Zřídka se stane, že byste narazili na tak neobvyklé, ale zároveň milé prostory lékárny, které svou krásou zaujmou jak zdravé, tak nemocné. Prodejnímu prostoru dominuje secesní,
370 z velké části dřevěný pult, jehož doplňují police ve stejném stylu. Při pohledu na ně se člověk začne sám sebe ptát, jak před více než sto lety léky asi vypadaly. Dále zaujmou dva nápisy nad policemi – nalevo „Contor“ pro označení prodejních prostor, na druhé straně „Raum für kleinere Untersuchungen“, tedy „Místnost pro drobné prohlídky“, jako připomínka toho, že v raném 20. století byly služby v lékárnách o něco obsáhlejší. Mezi oběma nápisy se nachází
375 původní nástěnné hodiny pocházející z původního domu, které byly nejspíš zhotoveny v roce 1850. V tu dobu zde jako lékárnický učeň pracoval německý spisovatel Theodor Fontane. Řemeslu se vyučil během let 1841 a 1842 a zároveň se ukázal jako literární objev, což mělo nemalý dopad na jeho budoucnost.

380

Lékárna U Orla (Adlerapotheke)
Hainstraße 9, 04109 Lipsko
Tel.: (+49) 0341 710 7966

webové stránky v německém jazyce: www.adler-leipzig.de
MHD: Tramvaj č. 1, 3, 4, 7, 9, 10, 12, 14, 15, zastávka Goerdelerring

385

14 Židé v Lipsku

Kulturní centrum Ariowitsch

Lipsko bylo dlouhou dobu jedním z nejdůležitějších center obchodu s kožešinami na světě. Na konci 20. let 20. století se přes město na řece Pleiße přepravovala více než třetina světového objemu obchodu s kožešinami. Mezi hlavní obchodníky patřili především Židé, kteří se do Lipska přistěhovali z Polska, Pobaltí či z Ruska. I to je důvod, proč v Lipsku žije nadprůměrný počet Židů z východní Evropy. Jedněmi z nich byla rodina Ariowitschů, která ve městě platila za nejúspěšnější obchodníky s kožešinami. Prostředky z obchodu byly ku prospěchu i veřejnosti – rodinná nadace například v roce 1931 otevřela židovský domov pro seniory.

Dnes dům nabízí mnohem více služeb než jen ubytování pro seniory. Od ukončení sanačních a restauračních prací v roce 2009 slouží zajímavě navržená stavba v ulici Hinrichsenstraße také jako vícegenerační dům a jako kulturní a komunitní centrum, které nabízí různorodé akce. K navštívení lákají koncerty, výstavy, přednášky nebo autorská čtení, jejichž hlavním tématem je život lipských Židů a jejich kultura. Vítání jsou tu všichni, jak místní, tak návštěvníci nebo noví obyvatelé Lipska, pro něž centrum dále nabízí různé kurzy. Nabídka kurzů pro mladé i staré je opravdu bohatá, od kroužků kreslení a malování přes šachový kroužek, baletní hodiny nebo tanečky až po kurzy ruštiny, angličtiny či němčiny, které jsou nabízeny mimo jiné i migrantům. Srdečně zváni jsou samozřejmě i ti, kdo chtějí poznat košer kuchyni nebo se více dozvědět o židovských zvyklostech! Dům má sloužit především jako místo pro setkávání a navazování nových přátelství, které si za svůj úkol stanovilo připomínat židovskou historii města. S tímto cílem je spjatý také Židovský týden (Jüdische Woche), který spolek Ariowitschhaus e.V. pořádá každé dva roky.

410 Dům rodiny Ariowitschů (Ariowitsch-Haus)
Hinrichsenstraße 14, 04105 Lipsko
webové stránky v německém jazyce: www.ariowitschhaus.de
MHD: Tramvaj č. 3, 7, 8, 14, 15, zastávka Waldplatz

15 A k tomu všemu ještě ananas

415 Muzeum GRASSI

Muzeum GRASSI pojmenované po svém italském zakladateli Franzi Dominicu Grassim je výjimečným místem hned z několika důvodů. Nejenom, že tu jsou k vidění dokonce tři velké výstavy, každá od jiné instituce, i architektura stavby je jedinečná. Budova byla postavena mezi lety 1925 a 1929, tedy v době, kdy moderna byla ještě mladá, svěží a především moderní. 420 Můžete si proto povšimnout množství detailů, které mají svůj původ ve stylech jako je Nová věcnost nebo art deco – počínaje u monumentálních schodišť přes prostá, a přesto inovativní okna německého modernisty Josefa Alberse a tajuplnou sloupovou halu až po věhlasný ananas na střeše, který ovšem představuje agáve. Neméně pozoruhodné je, že muzeum GRASSI je největší německou muzejní novostavbou dvacátých let minulého století. Několik křídel budovy, 425 mezi nimiž se nachází dvě malé a dvě velké zahrady, dodávají celému komplexu vzdušnost a prostornost. Brány do zahrad jsou otevřeny celý den, aby si tu návštěvníci mohli s výhledem na budovu z jedinečného červeného porfyru vychutnat třeba šálek kávy z dobré muzejní kavárny. Ještě více se samozřejmě vyplatí prohlídka výstav, ale jeden den by vám na prohlédnutí výstav ve všech třech muzeích stačit neměl. Jedním z nich je Muzeum hudebních nástrojů (Museum 430 für Musikinstrumente), ve kterém se nachází druhá největší výstava hudebních nástrojů v Evropě. V tamní hudební laboratoři (Klanglabor) si navíc můžete vyzkoušet hru na nejrůznější hudební nástroje z celého světa. Do komplexu GRASSI patří taktéž rozsáhlé Národopisné muzeum (Museum für Völkerkunde), jež různorodým způsobem představuje život na jiných kontinentech, a Muzeum užitého umění (Museum für Angewandte Kunst), ve kterém 435 se dozvíte vše o designu. Poslední jmenované pořádá každoročně už od roku 1920 Veletrh GRASSI (GRASSI-Messe), na kterém své unikáty a minisérie, například textilní výrobky, šperky, keramiku nebo nábytek, vystavují a prodávají řemeslníci, designéři a další umělci.

440

Muzeum GRASSI
Johannisplatz 5–11, 04103 Lipsko
webové stránky v německém a anglickém jazyce: www.grassimuseum.de
MHD: Tramvaj č. 4, 7, 12, 15, zastávka Johannisplatz

16 Palmy a svíčky

445 Kostel sv. Mikuláše

Kostel sv. Mikuláše (Nikolaikirche) je sice neobyčejné místo, je ovšem bez pochyb, že ho nelze považovat za tajný tip. Není ani tak mimořádný jako například katedrála v Kolíně nad Rýnem nebo Notre-Dame. S pařížským chrámem ale něco společného má – základy kostela v „malé Paříži“ byly položeny v roce 1165, tedy o pouhé dva roky později, než začaly práce na chrámu v pravé Paříži. Kostel zasvěcený patronu obchodníků, svatému Mikuláši, je tak nejstarší stavbou lipského centra. Na západní fasádě jsou ještě dnes viditelné románské pozůstatky, avšak pozoruhodné je, že se dochovaly také původní přístavby z pozdní gotiky, renesance i baroka. To vše doplňuje klasicistní interiér s neobvyklou auroou. Když se věřící do kostela podívali poprvé po jeho 13leté přestavbě v roce 1797, museli být velice udivení. Na první pohled působil jakoby prázdný. Ve srovnání s interiéry jiných kostelů je tento nezvykle prosvětlený, jasný a příjemný. Sloupy navíc připomínají palmový háj, který má odkazovat na Rajskou zahradu. To vše dohromady tvoří nezvyklý, ale naprosto harmonický prostor. Prostranství před kostelem zdobí od roku 1999 sloup podobný těm uvnitř, tento však neodkazuje na Ráj, nýbrž na mírovou revoluci, která se z prostor kostelů dostala na ulice. Přibližně od roku 1980 se i v tomto kostele lidé každé pondělí scházeli k modlitbě za mír. Poprvé 4. září 1989 byla přímo na modlitbu navázána malá demonstrace, ze které se rázem stala pravidelná a hojně navštěvovaná akce. O pět měsíců později, 9. října, se zde, i přes veškeré snahy státu modlitbám zabránit, sešlo na 70 000 lidí – demonstrace i přesto proběhla smírně. Kostel sv. Mikuláše tedy není pouze místem štěstí, ale také místem odvahy.

465

Kostel sv. Mikuláše (Nikolaikirche)

Nikolaikirchhof 3, 04109 Lipsko

Tel.: (+49) 0341 124 5380

webové stránky v německém jazyce: www.nikolaikirche.de

470

MHD: Tramvaj č. 4, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, zastávka Augustusplatz

2. Komentář

Následující část této bakalářské práce se věnuje odbornému komentáři výchozího a překladového textu. Nejprve pojednám o překladatelské analýze výchozího textu, v další kapitole popíšu hypotetickou zakázku a poté se podrobně vyjádřím k překladatelské metodě, překladatelským problémům a posunům.

Ačkoli jsem knihu *Glücksorte in Leipzig* nepřekládala celou, v následující překladatelské analýze textu – vnětetové faktory – se knize jako celku věnovat budu. Další části této práce, tedy vnitrotetové faktory, překladatelské problémy a překladatelské posuny se zabývají přímo překládanými kapitolami knihy, a to s ohledem na níže popsanou hypotetickou zakázku.

2.1 Překladatelská analýza

Překladatelská analýza je jedním z prvních kroků, které je důležité před samotným překladem provést. Díky ní si stanovíme, k jakému účelu byl původní text publikován, jakých jazykových a stylistických prostředků autor využil a jakou funkci celé dílo plní. Podle těchto informací se můžeme rozhodnout, zda náš překlad pojmem stejným způsobem, či jestli s ohledem na cílového čtenáře přistoupíme k některému z posunů.

Při analýze jsem postupovala podle schématu Christiane Nordové (2009), k němuž jsem připojila poznatky z funkční teorie Romana Jakobsona (1960). Žánrově-stylistické prvky jsou hodnoceny podle publikace Marie Čechové (2008) a Hanse-Wenera Eromse (2008).

2.1.1 Vnětetové faktory

Autor, vysílatel

Autorem knihy je Sebastian Ringel. K sepsání kapitol byl zvolen pro své znalosti Lipska, ve kterém žije již od roku 2002, od roku 2004 tam působí jako průvodce. O Lipsku nenapsal pouze toto dílo, ale i další pojednání, a jako spisovatel vydal také několik povídek a básní.¹

Autora si vybralo samo nakladatelství Droste, které v tomto případě vystupuje jako vysílatel textu. Nakladatelství Droste sídlí v Düsseldorfu a vydává mimo jiné průvodcovské publikace se zaměřením na aktivní trávení volného času a na sport. Svě pole zájmu rozšířilo ze spolkové republiky Severní Porýní-Vestfálsko na celé Německo.²

¹ <https://sebastian-ringel.de/> [24.02.2023]

² <https://www.droste-verlag.de/verlag.html> [24.02.2023]

Místo, čas, médium

Kniha byla poprvé vydána v roce 2019, zde jde o její třetí vydání z roku 2022. S ohledem na toto téměř každoroční aktualizování textu lze předpokládat, že bude pravděpodobně nutné přistoupit k aktualizacím. Dále to svědčí o tom, že je o knihu značný zájem, a proto je vhodným dílem k překladu do jiných jazyků.

Vyšla v Düsseldorfu jako součást knižní řady *Glücksorte*, která přibližuje německá města a oblasti z jiného pohledu než klasické průvodce pro turisty. Série se dále rozšiřuje a přibývají do ní také tituly zabývající se evropskými destinacemi. Nyní je v prodeji přes 200 svazků.³ Každou knihou je pověřen jiný autor, který je s danou oblastí dobře obeznámen a který je schopný přinést do klasického textu o památkách a přírodních zajímavostech i přidanou hodnotu. Čtenáře obeznamuje se skrytými nebo méně známými kulturními, sportovními či gastronomickými místy.

Příjemce, intence

Předpokládaným příjemcem knihy *Glücksorte in Leipzig* je německy mluvící zájemce o návštěvu Lipska, může být ale vhodná i pro lipské občany, kteří by ve městě chtěli navštívit jim neznámá místa či skryté gastronomické podniky. Věk ani vzdělání příjemce nejsou ničím omezeny, zájem o aktivní trávení volného času by ale měl být samozřejmostí.

Záměrem při vytváření textu bylo ukázat Lipsko v jiném úhlu pohledu, tedy tak, jak ho typický turista nezná. Hlavní intencí je zprostředkovat čtenářům taková místa takovým stylem, aby po přečtení kapitol i skutečném navštívení památek našli vnitřní klid a byli šťastní.

Žánrově-stylistické zařazení textu

Žánrově-stylistické zařazení textu sice není součástí překladatelské analýzy podle Nordové, dle mého názoru je ale vhodným doplněním její teorie, které dokáže pomoci například s určováním funkcí textu nebo odhadnutím důvodu použití určitých lexikálních a syntaktických prvků. V této práci budu pracovat s teorií M. Čechové (2008) a H.-W. Eromse (2008).

Knihu *Glücksorte in Leipzig* je možné zařadit k publicistickému stylu beletristickému. Jak píše Čechová, pro tento styl je typické beletrizující vyjadřování, jehož je dosaženo používáním metafor, metonymií a personifikací, v díle je viditelný autorův styl a text je subjektivizovaný – autor vyjadřuje emoce a jazyk může být na některých místech expresivní. Vedle funkce

³ <https://www.droste-verlag.de/buecher/freizeit/gluecksorte.html> [25.02.2023]

informativní plní také funkci estetickou (Čechová, 2008, str. 268). Průvodce sice Čechová neřadí explicitně mezi útvary tohoto stylu, dílo ale splňuje jeho znaky. Mezi jazykové prostředky typické obecně pro publicistický styl patří podle Čechové obrazná pojmenování, užití frazémů (především ty typické pro běžnou každodenní komunikaci) a jejich modifikace či přeжатá slova (v tomto případě anglicismy). Texty tohoto stylu plní vedle funkce informativní i funkci persvazivní (Čechová, 2008, str. 245).

V textu se také objevují prvky odborného stylu populárně naučného. Najdeme v něm terminologii, jazyková forma je ale beletrizována a styl vyjadřování je místy hovorovější (Čechová, 2008, str. 224). K terminologii se budu blíže vyjadřovat v oddílu Lexikum níže. Učenost textu můžeme pozorovat také ve stručném výkladu některých historických událostí (viz kap. 16).

O existenci prvků obou těchto stylů vypovídá také napětí mezi kondenzačními prvky syntaxe a pasivními a neutrálními konstrukcemi na jedné straně a beletrizací ve spojení se subjektivitou na druhé straně. Informace nejsou podávány kuse a neutrálně, jak by bylo pro čistě odborný styl typické.

Také podle německé funkční stylistiky, jak ji popisuje Eroms (2008), je možné text zařadit do obou odpovídajících kategorií. Stylu mediálního jazyka odpovídá tvrzení, že dílo je určeno pro širokou veřejnost, obsahuje aktuální informace o dění v Lipsku, adresát je zapojen do komunikace a jazyk je srozumitelný. Autor projektuje svůj vztah k popisovanému skrze emoční vyjadřování (Eroms, 2008, str. 125–126). Na druhé straně lze text zařadit do vědeckého stylu pro neodborníky, jelikož obsahuje bližší popis tématu, terminologie je recipientovi známa a vyskytují se v něm emočně laděné výrazy a formulace (Eroms, 2008, str. 121). Podle německé jazykové příručky Duden je pro německý odborný styl dále typická i pasivní konstrukce.⁴

Funkce

Pro určení textové funkce se budu držet výkladu Romana Jakobsona (1960). Jak je řečeno v oddílu Příjemce, intence, záměrem autora je předat čtenáři informace o místech v Lipsku a nalákat ho k návštěvě. Vzhledem k tomu je možné jako hlavní funkce textu označit funkci referenční a konativní. Akce ze strany čtenáře může být iniciována také rétorickými otázkami, které se objevovaly v některých kapitolách s místně politickým tématem, nebo pozvánkami na akce a výstavy konané na popisovaném místě nebo v jeho blízkosti. Díky beletrizujícím

⁴ <https://www.duden.de/sprachwissen/sprachratgeber/Das-Passiv> [16.03.2023]

prostředkům v díle a autorově nadšení pro Lipsko, je nutné také zmínit vedlejší funkci emotivní, díky které je čtenář k návštěvě popisovaných míst ještě více podněcován. Metafory nebo frazémy a jejich modifikace přidávají funkci poetickou.

2.1.2 Vnitrotextové faktory

Téma, obsah

Tématem celé knihy, jak je nasnadě z jejího titulu, jsou šťastná místa v Lipsku. Toto téma bychom podle Mluvnické češtiny (1987) mohli označit za hypertéma, ze kterého se v jednotlivých kapitolách další dílčí témata odvozují. V rámci celého VT tedy můžeme mluvit o tématech derivovaných z hypertématu, které vytváří soudržnost celého textu (Daneš, Hlavsa, Grepl, 1987, str. 688). Titul knihy obsahuje informační jádro, celkovou strukturu díla a dynamiku rozvíjení tématu stanovují podtitulky (Daneš, Hlavsa, Grepl, 1987, str. 631).

Co se týče obsahu, každá kapitola se zabývá jinou památkou. Autor popisuje její vzhled i historii, dále se dozvídáme, jestli se na daném místě v současnosti konají kulturní akce či jestli je jinak přístupné veřejnosti. Často nechybí zmínka o významných osobnostech, které jsou s místem spjaty. Důležitou součástí některých kapitol je i zamyšlení se nad rozvojem města (např. kap. 5). Součástí každé kapitoly jsou kontaktní informace (adresa, webové stránky, příp. telefonní číslo) a doporučená cesta městskou hromadnou dopravou. Ve dvou kapitolách autor čtenářům předkládá tipy na další možnosti trávení volného času, které se do samotného textu nevešly (kap. 2, 10).

Výpis konkrétního obsahu každé kapitoly by byl neúměrně dlouhý a s ohledem na důležitost dalších témat, kterým se tato práce věnuje, proto jednotlivá témata pouze zmíním: Německá národní knihovna, Schillerův dům, dům rodiny Mendelssohnových, pamětní kostel sv. Alexeje, stará schodiště v domech v centru Lipska, buddhistický chrám, pasáže v Lipsku, univerzitní kostel Paulinum, univerzitní knihovna, Stará radnice, továrna Swiderski, Panometr, lékárna U Orla, dům rodiny Ariowitschů, muzeum Grassi a kostel sv. Mikuláše.

Výstavba textu

Samotnému textu a jednotlivým kapitolám předchází předmluva autora, na zadní obálce knihy je přiložena malá orientační mapa Lipska s vyznačenými místy, o kterých autor promlouvá. Každé kapitole je vyhrazena jedna dvoustránka, kapitoly jsou pak co se týče struktury a grafického znázornění stejné. Na první stránce se nachází text o konkrétní památce, jenž je členěn do 1–3 odstavců, předchází mu nadpis, číslo kapitoly a podnadpis. Text je graficky

oddělen od svého zápatí, v němž je uveden přesný název místa, adresa, telefonní číslo, internetové stránky a dostupnost městskou hromadnou dopravou. Na druhé stránce je vždy velká fotografie popisovaného místa.

Pro účely bakalářské práce jsem fotografie nepřebírala, protože nebudou součástí mého překladu. Důvody popisují v oddílu [2.2 Zadání](#).

Presupozice

Jelikož jde o text psaný Němcem adresovaný německy mluvícím potenciálním návštěvníkům, najdeme v něm mnoho výpovědí, u kterých je předpokládána znalost německé kultury. Jak píše Nordová, presupozice se vztahují například k ideologii, náboženství, filozofickým a mytickým představám, společenským zvláštnostem, kultuře a politice časového období (Nord, 2009, str. 108). Velmi často najdeme v kapitolách větu, ve které autor poukazuje na určitý problém týkající se rozvoje města nebo implicitně naráží na historické události, jež se v Lipsku odehrály. Tyto skutečnosti čtenáři nevysvětluje a nechává ho si plný význam domyslet. Pro překlad budou tyto pasáže problematické, a proto se jim budu věnovat v dalších částech této práce. Jako příklad lze uvést:

VT 56–57: *Allerdings entstand vor Ort nur die Urversion, was auch gar nicht schlimm wäre, wenn nicht die Fertigstellung ausgerechnet in Dresden erfolgt wäre.*

VT 150–151: *So stellt sich die Frage, warum in unserer Zeit nur dann in Baukultur investiert wird, wenn es sich um die der Vergangenheit handelt?*

Některé zmiňované osobnosti autor čtenářům přibližuje, stejně tak například význam lipských čtvrtí:

VT 44–45: *Dass der große Poet, der bereits durch „Kabale und Liebe“ und „Die Räuber“ für Aufsehen gesorgt hatte, [...] (poukazujíc na Schillera)*

VT 162–164: *Viel Beton, viel Asphalt und eine Menge schmuckloser Industriestrukturen aus verschiedensten Dekaden prägen die Gegend (čtvrť Nordost), in der sich Unternehmen für Kfz-Technik, Heimelektronik und Abfallentsorgung angesiedelt haben.*

Lexikum

S ohledem na publicistický a populárně naučný charakter knihy je jazyk textu spisovný. Aby text čtenáře zaujal, je ozvláštněn beletristickými prvky, například metaforami a personifikacemi:

metafory:

VT 19–20: [...] *schlägt den Bogen vom Kerbholz über* [...]

VT 255–256: die **Armada** davor geparkter **Fahrräder**

VT 252–253: [...] denn schließlich wurde in jenem Zeitalter, **das Wissen in die Welt gebracht**.

VT 315–316: Doch trotz aller baulichen Mängel **ist die alte Eleganz, noch immer nicht gänzlich verblichen**.

personifikace:

VT 179–180: **Ein Teich im Feng-Shui-Prinzip und eine Reihe kleinerer Tempel laden dann wie der Haupttempel selbst dazu ein, von seinen Besuchern bewundert zu werden**.

VT 355–356: das **von der Völkerschlacht heim gesuchte Leipzig**

V textu se objevuje specifická terminologie, můžeme si všimnout především výrazů z oboru architektury a stavebnictví, jako je například *Rochlitzer Porphyry* (VT 448), případně *Feng-Shui-Prinzip* (VT 179), nebo výrazy ve větě:

VT 139–141: Die Fußböden sind eventuell mit **Mosaiken**, die Wände mit **Fries, Stuck** oder **Keramikkacheln** verziert und die Decke schmückt möglicherweise ein **Gemälde**.

Pro odlehčení textu a větší čtivost slouží prvky hovorové němčiny, například výraz *Speckgürtel* (VT 48), nebo spojení *eine von Bäumchen flankierte Freitreppe dahinvegetierte* (VT 261), dále autor do textu zařazuje anglicismy: *gestalterisches Upgrade* (VT 133), *Soundeffekte* (VT 363). V textu najdeme také několik frazeologických výrazů, například: *Wechselausstellungen sorgen zudem für stetig frischen Wind* (VT 22).

S publicistickým žánrem se pojí například aktualizované výrazy, tímto termínem bych označila spojení *sportliche neun Monate* (VT 292), a dále novotvary: *uneckig* (VT 346).

Autor využívá jeden z nejčastějších způsobů tvoření slov v němčině, kompozici,⁵ a v textu tedy najdeme velké množství složených slov, z nichž některá sestávají například i z výše zmíněných anglicismů: *Shoppinglandschaft* (VT 202), *jeder stadtvornarrte Leipziger* (VT 289), *Abenteuerspielplatz* (VT 329), *Stammkundschaft* (VT 378). Součástí kompozit bývají abstraktní pojmy, například *Buchwesen* (VT 10). Překlady kompozit do češtiny se budu věnovat v kapitole o [překladatelských problémech](#).

Jelikož text můžeme přiřadit k typu textu průvodce, je nasnadě, že se v něm bude vyskytovat velké množství toponym a antroponym, mezi něž můžeme zařadit jména osobností, názvy

⁵ <https://grammis.ids-mannheim.de/systematische-grammatik/585> [14.04.2023]

budov či ulic. Jako příklad dalšího typu proprií může sloužit název knihy *Codex Sinaiticus* (VT 265).

Nedílnou součástí tohoto typu textu jsou také data a čísla. Ta provázejí každou kapitolu a svou konkrétností přispívají k odbornému charakteru knihy. V textu najdeme také několik zkratk: *D(N)B* (VT 23) či *ÖPNV* (v zápatí většiny kapitol).

Syntax

Jelikož mají jednotlivé kapitoly omezenou délku, musel autor text informačně zatížit. Vznikají proto nasycené věty, ve kterých jsou často všechny valenční pozice obsazeny a pozice větných členů využity. Z tohoto důvodu věty nabývají na své délce a mohou být kvůli vloženým větným členům nebo přívlastkovým vedlejším větám složitější. Vždy je ale souvětí i celá kapitola dobře srozumitelná, k čemuž přispívá i střídání těchto delších souvětí s větami jednoduchými.

VT 438–440: *Nicht nur, dass im Haus gleich drei große Ausstellungen untergebracht sind, die von drei unterschiedlichen Institutionen betrieben werden, auch die architektonische Gestaltung desselben ist überaus interessant.*

Délka vět je způsobena mimo jiné několikanásobnými větnými členy, například předmětem či příslovečným určením:

VT 167–169: *Dabei besticht der dreigeschossige Pagodenbau nicht nur durch seine exotische Ausstrahlung, sondern mit seinen geschwungenen Formen, verspielten Reliefs und Säulen auch durch hohe gestalterische Qualität.*

V textu na druhou stranu najdeme také větné ekvivalenty, které přispívají k beletrizaci, nebo slouží ke kondenzaci:

VT 70: *Das Haus in der Goldschmidtstraße ist alt. **Sehr alt.***

VT 81–82: ***Ein Ritual aus der Vergangenheit**, als der Meister hier noch selbst musizierte.*

VT 481: *Eine ungewöhnliche, aber auch überaus harmonisch wirkende Formgebung.*

Jak již bylo řečeno, kvůli omezené délce jednotlivých kapitol byl autor nucen používat syntaktické prvky pro kondenzaci. V textu se proto objevuje velké množství participiálních vazeb:

VT 161–162: *Das sich im Stadtteil Schönefeld **befindliche** Gewerbegebiet Nordost fällt nicht gerade durch architektonische Finessen auf.*

VT 11: *Bauherr des 1916 **eingeweihten** Hauses war der Börsenverein des Deutschen Buchhandels, [...]*

VT 106–107: *Wie bei allen im Ausland **entstehenden** russisch-orthodoxen Kirchen steht auch das Gotteshaus an der Semmelweißstraße auf russischem Boden [...]*

VT 387–388: *Der Verkaufsraum wird durch eine zum Großteil aus Holz **bestehende** Ladentheke dominiert, [...]*

VT 389: *Den Blick darauf **gerichtet**, fragt man sich gleich, [...]*

Dalším kondenzačním prvkem, který se v textu nachází, jsou předložkové vazby:

VT 387–388: *Der Verkaufsraum wird **durch eine zum Großteil aus Holz bestehende** Ladentheke dominiert, [...]*

Pro němčinu jsou, více než pro češtinu, typické pasivní a neosobní konstrukce (Štícha, 2015, str. 533). Charakteristické jsou u neosobních konstrukcí věty tvořené pomocí zájmena *man* nebo *es*, případně *es gibt*:

VT 138–139: *Bereits die Haustür ist hier nicht selten ein kunstvoll verziertes hölzernes Unikat, und **durchschreitet man** diese, [...]*

VT 302: *Von hieraus **hat man** einen perfekten Blick!*

VT 485–486: *Am 4. September 1989 **kam es** im direkten Anschluss zu einer ersten kleinen Demonstration, die schnell zur Institution wurde.*

VT 325–326: *Zu holen **gibt es** hier längst nichts mehr, außer unverfälschte Eindrücke von der Vergangenheit.*

Dále příkládám příklady pasivních konstrukcí, především tzv. Vorgangspassiv v préteritu:

VT 100–101: *[...] zehn Monate später **wurden** diese **abgeschlossen**.*

VT 142–143: *[...] denn in der Zeit, in der die Häuser **errichtet wurden**, wurde die Post noch im Briefschlitz der Wohnungstür **eingeworfen**.*

Ráda bych v této souvislosti také zmínila předminulý čas, neboli plusquamperfektum, jež se v textu často nachází. Čeština tento čas nevytváří, a proto jej možná bude nutné vyjádřit jinými prostředky.

VT 378–380: *In der Form existierte diese heutige Adresse 1709 jedoch noch nicht, da die Vergabe von Hausnummern noch nicht **praktiziert worden war**.*

VT 409–410: *Vor allem jüdische Händler, die einst aus Polen, dem Baltikum und Russland **eingewandert waren**, zählten zu den Hauptakteuren.*

Neverbální prvky, suprasegmentální prvky

Jak již bylo zmíněno v oddílu o výstavbě textu, jednotlivé kapitoly jsou, co se týče grafické stránky, identické. Čtenáři se díky tomu v knížce lépe orientují a tato idea koresponduje rovněž s názvem knihy *Glücksorte*, kdy i text samotný vyznačuje klid a pohodu. Ke snadné orientaci přispívá velké tučné písmo v nadpisech, barevně odlišené podnadpisy a informace o dostupnosti v zápatí, které jsou od textu navíc oddělené čarou. Barevně i graficky odlišené

jsou rovněž autorovy další typy. Každou kapitolu doplňuje velká autentická fotografie popisovaného místa, z velké většiny pořízená samotným autorem. Drobné detaily jako čtyřlístek u čísla kapitoly nebo milé ilustrace na obalu knihy funkci díla dobře podporují.

Suprasegmentální prvky jsou prvky výstavby textu, které přesahují segmentální jednotky lexikum a syntax. Jednotlivé prvky těchto segmentů spojují větší jednotky, jako je věta, odstavec a text, a vytváří charakteristickou podobu textu (Nord, 2009, str. 134). Udávají tedy určitý tón díla. Mezi tyto prvky se většinou řadí používání interpunkce a způsoby zvýrazňování částí textu (například kurzíva).

Kvůli záměru díla je v textu obsaženo velké množství vykřičníků, které mají čtenáře nalákat k navštívení památky:

VT 251: *Die „Albertina“ ist einer der schönsten Orte Leipzigs, um zu lesen und zu studieren!*

Uvozovky se v textu vyskytují ve funkci označení názvu výstav nebo uměleckých děl, například: *„Kabale und Liebe“* und *„Die Räuber“* (VT 44). V tom je autor konzistentní, uvozovky ovšem používá i pro jiné účely, jak je vidět na větě výše nebo zde:

VT 354: [...] *unter dem Kunstwort „Panometer“* [...] VT 391–392: [...] *auf der einen Seite „Contor“ – als Verweis auf den Geschäftsraum und auf der anderen Seite „Raum für kleinere Untersuchungen“.* VT 232–233: *Um den Raum uneingeschränkt nutzen zu können, treffen einige der „Säulen“ zudem nicht auf dem Boden auf, [...]*

V prvním případě bylo záměrem oddělit novotvar *„Panometer“* od zbytku věty a naznačit, že jde o uměle vytvořené slovo. Ve druhém případě jde o přesný přepis nápisů v lékárně, funkcí uvozovek je tedy naznačit určitou formu citace. Ve třetí větě naznačují ironii výrazu. Podle Duden jsou všechny výše popsané funkce uvozovek v německých textech možné.⁶ Přímá řeč se v textu nevyskytuje, proto není vícero funkcí uvozovek nijak rušivé, autor ale mohl pro některé případy použít například kurzívu, již nepoužil ani jednou. Důvodem ale může být i norma nakladatelství. Podle Internetové jazykové příručky je použití uvozovek ve všech uvedených situacích přípustné i v češtině,⁷ při překladu se ale zaměřím na to, jestli je vůbec jejich použití ve všech případech nutné.

⁶ <https://www.duden.de/sprachwissen/sprachratgeber/Wohin-kommen-die-Anf%C3%BChrungszeichen> [07.03.2023]

⁷ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=162> [05.03.2023]

V textu nalezneme také pomlčky, které slouží k jakési odmlce, pauze při čtení. Autor jimi nepřímo zpomaluje tempo čtení a doplňuje informace ve větě o zajímavosti nebo překvapivá zjištění:

VT 106–108: *Wie bei allen im Ausland entstehenden russisch-orthodoxen Kirchen steht auch das Gotteshaus an der Semmelweißstraße auf russischem Boden – oder vielmehr auf Erde, die in Russland geweiht und dann nach Leipzig transportiert wurde.*

Funkci pomlčky plní v této větě dvojtečka, je tedy otázkou, z jakého důvodu autor nezvolil pomlčku i zde:

VT 262–263: [...] *was den Bibliophilen in diesem schönen Universitätsgebäude erwartet: 5,5 Millionen Bücher umfasst der gesamte Bestand [...]*

Účinek na adresáta

Intencí textu je, jak bylo řečeno výše, nalákat turisty k návštěvě Lipska. Autor toho úspěšně dosahuje výše popsanými lexikálními a syntaktickými prvky, nakladatelství autorovu tvorbu pozitivně doplňuje příjemným grafickým zpracováním. Účinku je tedy dosaženo a je záhodno, aby ho bylo ekvivalentními prvky dosaženo i v překladu.

2.2 Zadání

Po podrobné analýze výchozího textu je vhodné konkrétně popsat zadání zakázky, pro kterou bych svůj překlad hypoteticky zhotovila.

Za cílové médium, kde by byl překlad uveřejněn pro české publikum, jsem si zvolila internetové stránky. Pro změnu média jsem se rozhodla z toho důvodu, že při přemýšlení o cíli dovolené si lidé nechtějí kupovat knihy, z nichž by si tu nejvhodnější destinaci vybrali. K nákupu průvodce dojde většinou až po konečném výběru destinace. V dnešní moderní době většina cestovatelů nejdříve pročítá články na internetu, a proto bych chtěla tohoto průvodce umístit právě do online prostoru, aby se lidé o šťastných místech dozvěděli už při prvotních úvahách o cíli své cesty. Záměr, téma, obsah, funkce ani stylistické zařazení textu by se nezměnily.

Jednalo by se o internetové stránky s pracovním názvem *Šťastná místa*, na kterých by se nacházely sekce s jednotlivými destinacemi. V každé sekci by byl rozcestník, který by čtenáře dovedl k detailnějšímu popisu toho, co daná destinace nabízí, ať už v oblasti kultury, gastronomie či sportovního vyžití. Sekce by postupem času přibývaly, Lipsko by doplnila další města nebo oblasti v blízkosti České republiky. Kritériem pro zařazení další destinace by byla také její oblíbenost mezi českými turisty. Vše by samozřejmě muselo být konzultováno i s nakladatelstvím Droste, aby tyto hypoteticky vytvořené stránky mohly vzniknout podle knih z edice *Glücksorte*.

V neposlední řadě je online médium výhodnější i díky snadnější úpravě informací v člancích. Jak již bylo řečeno výše, u výchozího textu jde již o jeho třetí vydání za čtyři roky, časově méně náročné by tedy bylo informace aktualizovat pouhým přepsáním článku. Nebylo by nutné procházet celým procesem vydání knihy u nakladatelství. Nesmíme také zapomenout na možnost neomezené délky článků, funkční hypertextové odkazy mezi texty samotnými, volitelné množství fotografií či možnost okamžitého rozkliknutí webové adresy, která se na konci každé kapitoly nachází, a která by čtenáře přesměřovala na oficiální web popisovaného místa.

2.3 Překladatelská metoda

Než se uchýlím ke konkrétnímu popisu jednotlivých překladatelských problémů, které bylo nutné řešit, a následným posunům, vyjádřím se k překladatelské metodě, tedy obecnému přístupu k překladu.

Levý ve své teorii rozlišuje dvě metody překladu, a sice volný a věrný překlad. Volný neboli adaptační překlad se zaměřuje na normu uměleckosti a estetiky a na jeho základě má vzniknout původní literární dílo s vlastní hodnotou v cílovém jazyce, v našem případě tedy v češtině. Cílem věrného neboli doslovného překladu je přesně reprodukovat předlohu – její vnitřní skutečnost a pravdivost, zaměřuje se tedy na normu reprodukční. Tyto dvě metody stojí v protikladu a neustálém napětí, jelikož pro ideální překlad jsou obě normy nepostradatelné (Levý, 2012, str. 82). Věrnost a volnost překladu dále souvisí s iluzionistickým a protiiluzionistickým pojetím. Iluzionistické překlady zachovávají kvality originálu a čtenář pak věří, že nečte přeložené dílo. Protiiluzionistická díla naopak svou překladovost dávají najevo například vstoupením překladatele do děje (Levý, 2012, str. 39–40).

V mém překladu se budu držet iluzionistické metody a budu vyrovnávat míru volnosti a věrnosti tak, aby výsledný text působil přirozeně.

Jiné překladatelské metody popisuje Nordová (2009), a sice dokumentární a instrumentální. První jmenovaná popisuje jednání účastníků komunikace ve výchozí kultuře cílovému čtenáři, který je pouhým pozorovatelem tohoto jednání. Instrumentální překlad je pro svého cílového příjemce samostatným jednáním, které má určitou funkci a záměr, a není vnímán jako text přeložený z jiného jazyka nebo kultury (Nord, 2009, str. 80–81).

Záměrem mého překladu je vytvořit text se stejnými funkcemi, záměrem a účinkem, které má výchozí text. Z toho důvodu se budu držet metody instrumentálního překladu.

2.4 Překladatelské problémy

2.4.1 Lexikální rovina

Vlastní jména

Průvodcovské texty jsou texty popisující přírodní a kulturní památky určité země, kvůli kterým ji turisté navštěvují. Přibližují čtenářům, jaká historie se s daným místem pojí a které známé osobnosti jsou s památkou spjaty. Účelem průvodců je zájemcům polohu takových míst popsat a správně je pojmenovat, a to v místním jazyce, v některých případech i jazykem cílového recipienta. Z tohoto důvodu se i v našem výchozím textu objevuje velké množství proprií různého druhu. Práci s nimi rozeberu v následujících odstavcích. Podkladem je rozdělení podle Čechové (2000).

Antroponyma

Ve výchozím textu se objevuje několik jmen historických osobností. Jde o spisovatele (Goethe – ve VT pouze příjmení, Friedrich Schiller), hudební skladatele (Felix Mendelssohn-Bartholdy, Richard Wagner), malíře (Yadegar Asisi) a politiky (Bismarck – ve VT pouze příjmení). Většina z osobností je běžně známa i v českém prostředí, k jejich přibližování čtenáři jsem se tedy uchýlit nemusela. Pouze v jednom případě jsem se rozhodla pro vnitřní vysvětlivku, a sice u spisovatele Theodora Fontaneho:

VT 395: [...] *also fast genau in der Zeit, in der Theodor Fontane als Apothekergeselle im Haus gearbeitet hat.*

CT 379–380: *V tu dobu zde jako lékárnický učeň pracoval německý spisovatel Theodor Fontane.*

Dále se objevovala i méně známá jména, která ale ani ve VT nebyla čtenáři přiblížena. V jednom případě jsem se rozhodla umělce čtenáři přiblížit, aby si dokázal jeho tvorbu zařadit, ve druhém případě jsem jméno ponechala bez vysvětlivky:

VT 443: [...] *die genauso schlichten wie innovativen Josef-Albers-Fenster [...]*

CT 425: [...] *okna německého modernisty Josefa Alberse [...]*

VT 225: *So soll der von Erick van Egeraat entworfene Bau [...]*

CT 220: *Novostavba Ericka van Egeraata [...]*

Některá vlastní jména je vhodné transkribovat. To mohlo být zapotřebí u umělce perského původu Yadegara Asisiho. Jelikož jsem ale na českých webových stránkách výstavního prostoru

Panometer našla jméno v nezměněné podobě,⁸ ponechala jsem ho v původní formě i ve svém překladu.

V kapitole 6 je uvedeno jméno prvního německého buddhisty Karla Seidenstückera, ovšem s chybou (*Seidenstückler*). Díky internetové rešerši bylo možné zjistit, že jde o překlep v originálu, proto jsem se uchýlila k opravě a v CT je tedy pouze správná podoba jména.

Toponyma

Ve výchozím textu se objevuje několik typů toponym. Do jedné podkategorie lze zařadit názvy měst, čtvrtí, ulic, parků a řek, do druhé názvy významných staveb.

Překlad ulic a dalších částí měst není pro tento typ textu žádoucí. Název jsem tedy vždy ponechala v původní formě, pouze jsem přidala vysvětlující obecné jméno. Díky tomu bylo možné se vyhnout skloňování německých vlastních jmen, které nepůsobí přirozeně a mohlo by být pro českého recipienta matoucí. Někdy proto došlo k duplikaci obecného pojmenování, jelikož se objevilo česky i německy. Pro českého čtenáře, který německy nemluví, to však nápadné nebude:

VT 136–137: *Noch deutlicher wird dies aber in Gegenden wie Gohlis, im Musik- oder Waldstraßenviertel.*

CT 134–135: [...] *ještě citelnější je ale jejich význam v domech ve **čtvrtích** Gohlis, Musikviertel a Waldstraßenviertel.*

VT 377: *Seit ihrer Gründung vor mehr als 300 Jahren befindet sich die Adlerapotheke in der Hainstraße Nr. 9*

CT 364–365: [...] *nachází na stejné adrese, v domě číslo 9 na **ulici** Hainstraße* [...]

Co se týče názvů měst, pokud existuje exonymum, je vhodné ho použít.⁹ To bylo pro německé *Leipzig* samozřejmostí, v celém textu jsem ho nahrazovala českým *Lipsko*. Stejný postup platí pro překlad názvů řek. Ten se v textu objevil jeden, a sice *Pleißer*. V běžných médiích zabývajících se Lipskem dostupných na internetu jsem ovšem na český ekvivalent nenarazila, a proto jsem se rozhodla ponechat německou podobu jména (viz kap. 14).

Překlad významných staveb byl obtížnější. Pro čtenářský komfort je vhodné používat české výrazy, na druhou stranu ale musí být zohledněna také funkce textu. Bez oficiálních, tedy německých, názvů by se potenciálnímu návštěvníkovi Lipska ve městě těžko orientovalo. Bylo

⁸ <https://www.panometer.de/cs/leipzig/nase-vystavy> [16.03.2023]

⁹ <https://www.czechency.org/slovník/EXONYMUM> [28.03.2023]

proto záhodno uvést jak české ekvivalenty, tak německé oficiální názvy daných budov. Ty jsem se rozhodla uvádět vždy jako druhé v pořadí do závorek:

VT 6: *Hauptgebäude der Deutschen Nationalbibliothek*

CT 3: *hlavní budova Německé národní knihovny (Deutsche Nationalbibliothek)*

Chrématonyma

U názvů veřejných a společenských institucí jsem zvolila stejný postup jako u toponym – významných staveb. Pokud existuje oficiální název dané instituce i v českém jazyce, použila jsem ho, pokud jsem žádný nenašla, pokusila jsem se o vlastní překlad. Vždy jsem zachovala i název v německém jazyce pro případ nedorozumění a snadnou orientaci na místě:

VT 452: *Museum für Musikinstrumente*

CT 432–433: *Muzeum hudebních nástrojů (Museum für Musikinstrumente)*

Stejný postup jsem zvolila také u názvů místních akcí:

VT 456: *GRASSI-Messe*

CT 438–439: *Veletrh GRASSI (GRASSI-Messe)*

Do kategorie kulturních nebo společenských institucí by bylo možné zařadit také restauraci Auerbachskeller, která je spjatá s J. W. Goethem. V jejích prostorách prý vymyslel světoznámý příběh o Faustovi.¹⁰ Tato skutečnost není Čechům obecně známá, a tak jsem chtěla význam restaurace přiblížit:

VT 304: *Es sind nur wenige Schritte bis zu Auerbachs Keller!*

CT 293: *Odsud je to jenom pár kroků do **slavné restaurace** Auerbachs Keller!*

V textu se dále vyskytovaly i názvy literárních děl. Podle Levého je vhodné pro překlad knižních názvů použít vžitou formu, která je zakotvena v kulturním povědomí (Levý, 2012, str. 142). Nebyl tedy důvod postupovat jinak, než zjistit české tituly a pro román *Kabale und Liebe* užít české *Úklady a láska* a pro báseň *Ode an die Freude* české *Óda na radost*.

Posledním typem chrématonym, ke kterému se vyjádřím, jsou názvy dějinných událostí. Opět je vhodné použít český ekvivalent, nejlépe ten uзуální. Události zmíněné ve VT byly známé a důležité, a především se týkaly i českého prostředí (*Friedensrevolution*, *Völkerschlacht*). Proto bylo nasnadě použít zažitý český název (*mírová revoluce*, *bitva národů*). Uvádět německý ekvivalent by bylo nadbytečné.

¹⁰ <https://www.auerbachs-keller-leipzig.de/de/chronik.html> [28.03.2023]

Kompozita

Pro češtinu a němčinu je typickou překladatelskou problematikou na úrovni lexikální překlad kompozit. Kompozice je v němčině častějším slovtvorným procesem než v češtině (Čechová, 2000, str. 94), a proto se při překladu musíme uchýlit k různým strategiím převodu, které popisuje Štícha ve své srovnávací gramatice. Německému kompozitu v češtině odpovídá adjektivní nebo substantivní přívlastek (Štícha, 2015, str. 426). Konkrétní postupy nyní popíšu.

Prvním z nich je přeložit kompozitum pomocí skupiny substantiv. Můžeme vytvořit skupinu substantiva a substantiva v genitivu: *Gewandhauskapellmeister – kapelník Gewandhausu* nebo substantiva a substantiva v předložkovém pádu: *Pelzhandelzentrum – centrum obchodu s kožešinami*.

Druhou možností je použít přívlastek adjektivní: *Dorfidylle – vesnická idylka*, *Dreißigtausend-Einwohner-Metropole – třicetitisícová metropole*. V posledním případě nebyl jeden komponent německého originálu převeden do češtiny, zachování všech jednotek ovšem není vždy závazné.

Ekvivalentem německých kompozit ale není pouze skupina výrazů, nýbrž také jednoslovné výrazy, které musí, nebo nemusí mít původ v lexikální jednotce německého kompozita (Štícha, 2015, str. 428). Jako příklad lze uvést překlad slova *Pagodenbau* a jeho ekvivalent *pagoda*, *Gründungsvater* a jeho ekvivalent *zakladatel* či *Treppenhaus* a jeho ekvivalent *schodiště*.

Slovtvorný proces kompozice však lze také využít, což je patrné na příkladu *Neubau*, kterému odpovídá české *novostavba*.

Některá kompozita byla na překlad složitější a bylo nutné přistoupit k alternativnímu postupu v překladu, například pomocí vedlejší věty. Jako příklad může sloužit kompozitum *Abenteuerspielplatz* v této větě:

VT 328–329: [...] *wurden zum Abenteuerspielplatz, zu einem Glücksumstand für Entdecker.*

CT 316–317: *Staly se šťastným místem pro dobrodruhy a zvědavce, kteří do těchto míst rádi chodí.*

Zde vlivem neexistence přesného ekvivalentu došlo i k posunu ve významu a stylistickém výrazu.

Verbonominální vazby

Verbonominální vazby, tzv. Funktionsverbgefüge (FVG), popisují Helbig a Buscha (1996) jako (předložkovou nebo akuzativní) vazbu funkčního slovesa a jmenné složky, které dohromady

tvoří jednu sémantickou jednotku a ve větě zastupují přísudek. Samotné funkční sloveso by v konkrétní větě nebylo schopno samo přísudek vytvořit. Významově odpovídá celá vazba plnovýznamovému slovesu, jehož kořen se shoduje s nominální částí FVG, nebo přísudku jmennému se sponou, kde se s nominální částí FVG shoduje kořen jména (adjektiva). Sémantickou jednotku tedy zastupuje nominální část FVG, gramatickou hodnotu nese sloveso, které při použití ve FVG svou významovou jednotku téměř ztrácí. Zůstává pouze vyjádření základního významu, tedy stavu, změny stavu nebo příčiny změny stavu. Svou sémantickou jednotku ztrácí také případná předložka (Helbig & Buscha, 1996, str. 79–80).

Ve výchozím textu se několik verbonominálních vazeb vyskytuje. Pro jejich překlad jsem postupovala podle faktů zmíněných výše. Držela jsem se nominální části vazby, která nese významovou jednotku, a vybrala jsem vhodný český ekvivalent:

VT 226–227: *Der Neubau **bringt** diese wie auch die Konturen des Augusteums wieder **zum Vorschein**, [...]*

CT 220–221: *Novostavba Ericka van Egeraata ovšem **zdůrazňuje** také kontury budovy Augustea, [...]*

VT 229–230: *Sehr viel stärker noch **kommt** diese im Inneren **zum Tragen**.*

CT 223: *Ještě výrazněji se nekonvenčnost **projevuje** uvnitř, [...]*

Ve svém překladu jsem verbonominální vazby nezachovávala, snad až na jeden případ, který by mohl být považován za ekvivalentní formu FVG:

VT 177–178: *In Zukunft wird die Anlage, die offiziell als Chùa Phuoc Nghiêm bezeichnet wird, aber noch weit mehr **Eindruck machen**, [...]*

CT 170–171: *V budoucnosti má ale chrám [...] **dělat** na své návštěvníky ještě větší **dojem**.*

Anglicismy

Ve VT najdeme několik anglicismů – *Architekturfans* (VT 15), *gestalterisches Upgrade* (VT 133), *Shoppinglandschaft* (VT 202), *Soundeffekte* (VT 363).

Nový encyklopedický slovník češtiny uvádí:

„[...] hůře a pomaleji se přizpůsobují [...] a.[nglicismy] úžeji sémanticky a obsahově (oborově) specializované, tj. termíny (*feature* ‘typ rozhlasového, televizního aj. publicistického žánru’), slova okrajová a pro běžné uživatele sémanticky obtížná či neznámá (*copyright, goodwill, laser*), slovtvorně neprůhledná či češtině vzdálená také markantním rozdílem mezi psanou a mluvenou podobou (*evergreen, know-how*), příp. slova synonymní s existujícími domácími slovy (*interview* – rozhovor, *cash* – v hotovosti, hotový, hotově).“ (Bozděchová, 2017)

Podle takto popsaného systému adaptace anglicismů v češtině jsem při překladu postupovala. Slova *Fans*, *Shopping* a *Sound* mají v češtině svou obdobu (fanoušci, nakupování, zvuk), a proto je lze nahradit těmito ekvivalenty. V překladu takto: *zájemci o architekturu* (CT 14), *rozmanitost obchodů* (CT 196), *zvukové efekty* (CT 349–350). Dochází k určité nivelizaci, ovšem užití anglicismu by v tomto případě bylo nepřirozené nebo by význam naopak zveličovalo.

Co se týče slova *Upgrade*, v češtině se používá pouze v oblasti softwaru a hardwaru,¹¹ v němčině se ovšem může použít také k vyjádření vylepšení jakéhokoliv druhu.¹² Navíc jde o slovo s „markantním rozdílem mezi psanou a mluvenou podobou“ (Bozděchová, 2017). Proto jsem se rovněž rozhodla pro náhradu českým ekvivalentem: *umělecky pozvednout* (CT 131).

Terminologie

V textu se nachází velké množství termínů, z nichž většina je srozumitelná, autor je nijak nevysvětluje a není třeba je vysvětlovat ani v překladu. Znalost termínů není podstatou průvodcovského textu, pouze mu přidává na učenosti a obeznámenosti autora s památkami a historií místa. Je proto znakem odbornosti textu, díky které lze VT zařadit do stylu populárně naučného. Termíny pochází z oblasti architektury (VT 73 – *Beletage*, VT 231 – *gotisches Säulengewölbe*), stavebnictví (VT 132 – *Raufaser*, *Sichtbeton*), církevních staveb (VT 115 – *Ikonenwand*) či literatury (VT 20 – *Kerbholz*, *Zäsur*, *Lesesucht*, *Tarnschriften*, *Digitalisierung*). Při překladu jsem použila jejich české odborné ekvivalenty.

Problematický byl překlad stavebního materiálu *Rochlitzer Porphyry* (VT 448). Jelikož jde o horninu typickou pro Sasko, autor ji chtěl explicitně jmenovat. Pro českého čtenáře ale není původ horniny důležitý, zajímat ho bude především netypická červená cihlová barva. Z toho důvodu byl termín generalizován: *jedinečný červený porfyr* (CT 430).

Frazémy a obrazná pojmenování

Vzhledem k hovorové povaze originálu se v textu objevují frazémy, idiomy a obrazná pojmenování.

Frazémy a idiomy popisuje Čermák následovně:

„[...] je to taková jedinečná ustálená kombinace minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v žádné jiné kombinaci

¹¹ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=upgrade> [28.03.2023]

¹² <https://www.dwds.de/wb/Upgrade> [28.03.2023]

n. více kombinací, resp. vyskytuje se v takové funkci pouze ve výrazu jediném, popř. několika málo.“ (Čermák, Frazém a idiom, 2017)

Ve svém dalším pojednání Čermák upozorňuje, že:

„[...] většina má povahu mluvenou (a nespisovnou, i když aspekt spisovnosti tu není žádným kritériem). Protože není na rozdíl od zbytku lexikonu předmětem kodifikačního úsilí, vykazuje výraznou a přirozenou míru variability (variance) projevující se množstvím různě alternujících variant. Ty na rozdíl od kodifikovaného jaz. odrážejí alternativní vývoj jaz. v této oblasti; pro svou výrazovou výstižnost je f[razém].i[diom]. předmětem zvlášť nápadné snahy o tvorbu stále nových obměn, variant autorských, popř. nových frazémů a idiomů.“ (Čermák, Frazeologie a idiomatika, 2017)

Zjednodušeně můžeme mluvit o několika typech frazémů – přirovnáních, výrazech slovesných, výrazech neslovesných a výrazech větných, které Čermák popisuje ve svých frazeologických slovnících.

Ve VT autor frazémy používá pro stylistické obohacení textu a jeho ozvláštňení. Jsou tedy prvkem, který by měl být v překladu zachován. Při překladu idiomatických výrazů můžeme postupovat třemi způsoby, které zde popíšu pomocí příkladů z VT.

Pokud existuje stejný frazém i v cílovém jazyce, je vhodné ho použít. Například zde:

VT 22: *Wechselausstellungen sorgen zudem für stetig **frischen Wind** [...]*
CT 22–23: **Čerstvý vítr** do muzea pravidelně přinášejí krátkodobé výstavy [...]

Pokud existuje v cílovém jazyce výraz se stejným významem, ale jinou formou či jinými lexikálními prvky, můžeme tento ekvivalent do překladu zapojit:

VT 207: *Schutzzone vor **Witterungskapriolen***
CT 200–201: **ochrana před aprílovým počasím**

VT 468–469: *steht außer Frage*
CT 449: **je ovšem bez pochyb**

Pro publicistické texty je typické užití frazémů a jejich modifikací. Právě modifikace je v některých případech nečekaná, neopakovaná či neopakovatelná (Čechová, 2008, str. 256). „[...] záměrné porušení původně pevné strukturní pozice jednotlivých komponentů frazému je právě jedním z osobitých rysů současného publicistického stylu.“ (Čechová, 2008, str. 257) Z toho důvodu jsem se o takovou modifikaci pokusila. Z frazému *stará láska nerezaví* jsem vytvořila modifikované *stará krása nerezaví*, přičemž v originálu je řeč o staré zašlé továrně:

VT 315–316: *Doch trotz aller baulichen Mängel **ist die alte Eleganz, noch immer nicht gänzlich verblichen.***

CT 304–305: *Ani **stará krása** ale **nerezaví**, a to – i přes některé stavební nedostatky [...]*

Poslední možností je frazém nezachovat a výraz převést neutrálně, v tom případě je ale vhodné jej na jiném místě kompenzovat. O tom více níže v oddílu [2.5 Překladatelské posuny](#).

Výraz **Glücksorte**

Ráda bych se také vyjádřila k překladu slova *Glück*, které se v textu vyskytuje v různých podobách (*Glücksort*, *Glücksstand*, *glücklich machen*). Jak bylo řečeno výše, celá kniha má čtenáři předat pocit štěstí a klidu. Proto bylo důležité tento aspekt zachovat i v překladu a tematiku štěstí do překladu nějakým způsobem zařadit, stejně jako je tomu v originálu. Jelikož čeština nevytváří kompozita tak ochotně jako němčina, bylo nutné přistoupit k jiným strategiím a výraz s podobným významem vhodně navázat do kontextu.

Překlad výrazu *Glücksort*:

VT 16: *ein ganz besonderer Glücksort*
CT 15: *opravdový ráj*

VT 487–488: *So ist dies nicht nur ein **Glücksort**, sondern zugleich ein Ort des Mutes.*
CT 466–467: *Kostel sv. Mikuláše tedy není pouze **místem štěstí**, ale také místem odvahy.*

Překlad výrazu *Glücksstand*:

VT 200: *Dieses in seiner Dichte einzigartige Wegesystem ist in vielerlei Hinsicht auch ein **Glücksstand**.*
CT 193–194: *Díky své hustotě a velikosti představuje jedinečný městský **prvek**, za který jsou lidé vděční [...]*

VT 329: [...] ***Glücksstand** für Entdecker.*
CT 317: [...] *dobrodruhy a zvědavce, kteří do těchto míst **rádi** chodí.*

Překlad adjektiva/adverbia *glücklich*:

VT 55: [...] *Geld nicht glücklich macht.*
CT 55: [...] *že peníze nejsou vším.*

VT 386: *Eine genauso seltene wie **glückliche** Fügung [...]*
CT 371: [...] *neobvyklé, ale zároveň **milé** prostory [...]*

Překlad slova *Glück*:

VT 182: [...] *Ort des stillen **Glücks** [...]*
CT 174: [...] *chvilku ve **šťastném** tichu.*

2.4.2 Morfosyntaktická rovina

Pasivní a neosobní konstrukce

Pasivum je v němčině podle lingvistických výzkumů častější a frekventovanější než v češtině (Štícha, 2015, str. 533). V našem textu je pasivních, ale i jiných neosobních konstrukcí mnoho. Při jejich překladu bude v některých případech nutné přistoupit k reformulacím.

Konstrukce se zájmenem man

Při překladu konstrukcí s neurčitým podmětem *man* lze postupovat několika způsoby. V češtině tomuto způsobu vyjadřování odpovídá reflexivní forma slovesa (Štícha, 2015, str. 548), ovšem ta podléhá některým lexikálním či jiným restrikcím, např. co se týče modálních sloves (ibid., str. 552). Proto jsem použila tvar slovesa ve 2. os. pl., který se zároveň obrací na recipienty a podporuje tak funkci konativní:

VT 20–21: *Über 800 interessante Exponate zu unterschiedlichen Aspekten zum Thema kann man bestaunen.*

CT 20–21: *Tato výstava, na níž můžete obdivovat přes 800 exponátů, [...]*

Další možností je doslovný překlad zájmena *man* slovem *člověk*. Tato forma je obvyklá spíše v hovorové češtině (Štícha, 2015, str. 551), ovšem jako prvek populárně naučného, resp. publicistického beletristického textu ji lze použít:

VT 389: *Den Blick darauf gerichtet, fragt man sich gleich, [...]*

CT 373–374: *Při pohledu na ně se člověk začne sám sebe ptát, [...]*

Postup, který lze rovněž použít, je neurčitý podmět *man* úplně vynechat a větu přeformulovat tak, že předmět německé věty bude podmětem ve větě české:

VT 135–136: *Welche Bedeutung man dieser beim Maß, ist selbst in ehemaligen Arbeiterquartieren spürbar.*

CT 133: *Její bývalá důležitost je cítit v původně dělnických čtvrtích, [...]*

Věty s formálním podmětem es

Zájmeno *es* má v němčině několik funkcí. Podle Helbiga a Buschi může sloužit jako zájmeno odkazující na podmět předchozí věty, dále jako korelát, kdy umožňuje změnu pozice jiného větného členu pro změnu slovosledu, nebo může sloužit jako formální subjekt či objekt (Helbig & Buscha, 1996, str. 393). V tomto oddílu se budu věnovat především jeho funkci formálního subjektu a objektu.

V takovém případě je zájmeno *es* obsahově prázdné, slouží jako subjekt pro slovesa vyjadřující počasí nebo hluk, dále může sloužit jako podmět přísudku jmenného se sponou nebo jako subjekt pro slovesa pojící se s personálním objektem v dativu. V neposlední řadě se používá ve spojení se slovesem *lassen*. Pokud jde o *es* v pozici formálního objektu, vytváří takové věty pevná slovní spojení (Helbig & Buscha, 1996, str. 398–400).

V některých případech je v češtině i v němčině možné vyjádřit subjekt jak pomocí substantiva, tak pomocí zájmena *to*, resp. *es* (Štícha, 2015, str. 482):

VT 144: *Auf dem Weg nach oben knarzt es hin und wieder und es riecht nach altem Holz.*

CT 143: *Při cestě nahoru schody skřípou pod nohama, chodba voní po starém dřevu [...]*

Vazba *es gibt*

Vazba *es gibt* se v němčině používá pro vyjádření existence abstraktních jevů, společenských institucí, lidí či situací na určitém místě. V těchto případech je běžnější užívání této vazby než slovesa *existieren* nebo *bestehen* (Štícha, 2015, str. 487–492).

Ve VT se tato vazba nejčastěji vyskytuje ve významu existence v dané lokalitě. V tomto případě se v češtině užívá zpravidla sloveso *být*, méně často *existovat* (Štícha, 2015, str. 491–492). Stejně jako níže v příkladech s trpným rodem, i v tomto případě jsem se rozhodla zapojit do textu čtenáře a vystavit text co nejkontaktněji. Proto jsem sloveso *být* nepoužila:

VT 325: *Zu holen gibt es hier längst nichts mehr [...]*

CT 313: *Už nějakou dobu si odsud nic neodnesete [...]*

VT 36: *Es gibt wohl kaum einen geeigneteren Ort für ein Buch [...]*

CT 37–38: *Příznačnější místo, kterému by se kniha o šťastných místech v Lipsku měla věnovat, snad neexistuje [...]*

Pasivní konstrukce

V celém textu se vyskytuje velké množství pasivních konstrukcí, především tzv. Vorgangspassiv v préteritním tvaru. V některých případech bylo možné použít pasivum i v CT (opisné nebo reflexivní), přičemž opisné pasivum je podle Čechové (2008) knižní a pasivum reflexivní neutrální, příp. hovorové. Je ale také nutné zmínit, že „u sloves dokonavých se užívá spíše tvarů opisného pasiva [...], u nedokonavých sloves pasiva zvratného“ (Čechová, 2008, str. 152). Postupovala jsem také podle poučky Štíchy: „Jestliže subjekt není individuální

osoba (resp. množství osob), nýbrž je pojat všeobecně [...], užívá se i v češtině někdy pasivum [opisné] [...]" (Štícha, 2015, str. 534).

VT 142–143: [...] *denn in der Zeit, in der die Häuser **errichtet wurden**, wurde die Post noch im Briefschlitz der Wohnungstür **eingeworfen**.*

CT 140–142: *V době, kdy **byly** domy **postaveny**, se totiž schránky **nepoužívaly** a dopisy **byly** **vhazovány** škvírou ve dveřích na chodbu.*

VT 86–87: *Dieses **wurde** nach überaus aufwendiger Sanierung an seinem 150. Todestag als Museum **eröffnet**.*

CT 87–88: *Ke 150. výročí jeho smrti **byl** dům po rozsáhlé renovaci **zpřístupněn** veřejnosti jako muzeum.*

Jindy by pasivní konstrukce působila zastarale nebo neohrabaně a bylo nutné použít činný rod. Použití aktiva v některých případech doporučuje i Štícha – „pasivní konstrukce není obecně vzato stylově nevhodná, nicméně může působit buď „papírově“ nebo komicky“ (Štícha, 2015, str. 533):

VT 45–46: [...] *ist dem Umstand zu verdanken, dass er von Freunden seiner Kunst nach Leipzig **eingeladen wurde**.*

CT 45–46: *Právě do Gohlisu se nastěhoval kvůli **přátelům** z oboru, **kterí** ho **pozvali** do Lipska.*

2.4.3 Syntaktická rovina

Slovosled

Slovosled v německém a českém jazyce podléhá odlišným pravidlům, kterým je třeba podřídit překlad celých větných celků. Kdybychom tato pravidla nerespektovali, mohlo by v cílovém textu dojít ke změně předávané informace či změně záměru vysílatele. Slovosled určuje téma a réma dané výpovědi, odděluje tedy opakovanou a nově sdělovanou informaci nebo informaci, na kterou je dáván důraz. V mluvené řeči je toho možné dosáhnout například intonací, v textu psaném tuto funkci zastává převážně pořadí větných členů.

Helbig a Buscha (1996) ve své gramatice píší, že pozice větných členů v německé větě je částečně obligatorní a částečně volitelná, přičemž záleží na intenci vysílatele výpovědi. Podle ní je možné některé větné členy umístit na různé pozice. Základním principem výstavby německé věty je tzv. větný rámec, který je tvořen slovesem v určitém tvaru (tedy přísudkem) na jedné straně a dalšími komponenty přísudku (např. infinitiv, příčestí minulé, odlučitelná předpona, jmenná část, záporové slovo *nicht*) na straně druhé (Helbig & Buscha, 1996, str. 564–567). Dalším pravidlem německého slovosledu je vzdálenost větných členů od slovesa. Čím více je větný člen s přísudkem syntakticky i sémanticky propojen, v tím větší vzdálenosti se od

něj ve větné struktuře nachází. Tím je mimo jiné také udáno pořadí subjektu, objektů a příslovečných určení (Helbig & Buscha, 1996, str. 569–570). Helbig a Buscha (1996) dále mluví o propojování vět, kdy tuto funkci plní větné členy známé z předchozí výpovědi, jež z toho důvodu stojí na první pozici ve větě. Další pozice se obsazují podle míry informativnosti pro adresáta. Větný člen s nejvyšší výpovědní hodnotou stojí co nejvíce na konci věty (Helbig & Buscha, 1996, str. 572–574). Jde tedy o jakousi obdobu českého aktuálního členění větného. Vysílatel se dále může rozhodnout pravidelnou větnou strukturu pozměnit například postavením slovesa na první pozici ve větě a tím ho zdůraznit, nebo oznamovací větou vytvořit větu tázací, čímž opět zdůrazní výraz, který nestojí na pozici, na které by v typicky vytvořené větě tázací stál (Helbig & Buscha, 1996, str. 574–575).

Český slovosled je podle Čechové (2000) nestálý a mění se, ovšem není libovolný. Pořadí slov ve větě je funkční. Pokračuje:

„[Slovosled] slouží k plynulému významovému zapojení věty do kontextu (proto na začátku bývají slova, kterými se navazuje na předcházející text), k významovému odstupňování obsahu věty podle komunikačního záměru mluvčího (co mluvčí považuje za obsahově významnější, dává na konec věty), k vyjádření významové a gramatické sounáležitosti části věty (co k sobě gramaticky patří, klade se zpravidla vedle sebe), k zvukově plynulému a rytmizovanému projevu.“ (Čechová, 2000, str. 320)

Základním prvkem českého slovosledu je aktuální členění větné (AČV), tedy kladení východiska na začátek věty a jádra výpovědi za východisko. Tomu odpovídá i tzv. výpovědní dynamismus, který stoupá od začátku věty k jejímu konci (Čechová, 2000, str. 320). Čechová popisuje také fixní pozici ve větě, kterou mají přívlasky (stojí vždy u jména, které popisují), a dále předklonky, příklonky, předložky a spojky. Další roli hraje také rytmický aspekt.

Je zřejmé, že některé postupy jsou si v obou jazykových systémech podobné (kladení slov navazujících na předcházející text na začátek, obsahově důležitějších na konec věty), jiné jsou odlišné (absence větného rámce v češtině, rozdílné zacházení s gramatickou sounáležitostí).

Ze Štíchovy srovnávací gramatiky vyplývá, že pokud se v němčině kvůli větnému rámci nachází sloveso ve finitním tvaru na konci věty, nemusí nutně jít o réma výpovědi. V těchto případech se přísudek v češtině nachází na začátku věty. „Pevný syntaktický rámec německé věty si v mnoha případech vynucuje jiné aktuální členění věty, než jaké bývá pravidlem v češtině. Na konci německé věty se tak mnohdy ocitá tematický prvek.“ (Štícha, 2015, str. 183)

V následujícím případě došlo také k přesunutí rématu ze začátku (tzv. předpolí) na konec první věty podle AČV:

VT 133–135: ***Ganz anders** wirken da die Treppenhäuser der Vergangenheit, die weit mehr als nur die Erreichbarkeit des Wohnraums gewährleisten sollten, sondern auch der Repräsentation dienten.*

CT 132–133: *Schodiště starých domů však působí **úplně jinak** – sloužily nejenom k dostupnosti bytů v patrech, ale také k reprezentaci.*

Príslovečné určení místa a času často v češtině stává na rozdíl od němčiny bezprostředně za sebou (mohou být rozděleny zvrátnými zájmeny *se/si*) (Štícha, 2015, str. 141):

VT 165–167: *Doch zwischen den Stahlgerüsten eines Industrieanlagenbauers und der vierspurigen Braunstraße wurde eine ebensolche **im Jahr 2016** geweiht.*

CT 160–161: *I přesto byl zde, **mezi ocelovými konstrukcemi průmyslového závodu a čtyřproudou silnicí, v roce 2016** jeden vysvěcen.*

Pokud věta řídicí stojí až za větou jí podřazenou, může stát v češtině přísudek na začátku i na konci řídicí věty, záleží na AČV. V němčině je jeho pozice dána fixně (Štícha, 2015, str. 143):

VT 232–233: *Um den Raum uneingeschränkt nutzen zu können, **treffen** einige der „Säulen“ zudem nicht auf dem Boden auf, sondern enden bereits 3 Meter darüber.*

CT 225–227: *Aby bylo možné prostor neomezeně a naplno využívat, **nejsou** některé ze „sloupů“ zakotveny na zemi, nýbrž končí už tři metry nad ní.*

Bylo by možné změnit pořadí větných členů takto: [...] některé ze „sloupů“ **nejsou** zakotveny na zemi [...]. V němčině pořadí větných členů změnit nelze, je fixní.

Následující věta je v originálu sice vyjádřena větou jednoduchou, můžeme na jejím překladu ovšem pozorovat možnost umístění přísudku v češtině doprostřed věty:

VT 73–74: *Eventuell noch das Treppenhaus damals noch nach frischer Farbe.*

CT 74–75: *Když se do nejhonosnějšího patra domu nastěhovali, **nejspíš ještě cítili** čerstvě namalované zdi.*

Věty vedlejší podmětné a předmětné

Ve VT se velmi často objevovaly vedlejší věty podmětné v antepozici. Autor se tím snažil dosáhnout údivu z překvapivých okolností na straně čtenáře:

VT 5–6: *Dass die Stadtgestalter im frühen 20. Jahrhundert ein Faible für kultivierte Kurven entwickelten, lässt sich wunderbar am stattlichen Hauptgebäude der Deutschen Nationalbibliothek erkennen.*

Podobných výpovědí se v textu vyskytovalo více, ačkoliv bývá antepozice podmětové věty v němčině méně obvyklá (Štícha, 2015, str. 722). Podle Štíchy je tomu tak i v češtině, navíc je výše uvedená vedlejší věta poměrně dlouhá, proto bylo vhodné při překladu pořadí vět změnit. V následujícím příkladu došlo k formulaci pouze jedné věty hlavní:

CT 3–5: *Okázalá hlavní budova Německé národní knihovny (Deutsche Nationalbibliothek) je nádherným důkazem slabosti městských architektů tvořících na počátku 20. století pro vytríbené křivky.*

S podobnou problematikou jsem se setkala u vedlejších vět předmětných. V níže uvedeném příkladu bylo možné díky kratší délce věty ponechat řídicí větu v antepozici:

VT 255–256: *Dass es sich um ein Universitätsgebäude handelt, verdeutlicht aber wohl am stärksten die Armada davor geparkter Fahrräder.*
CT 247–248: *Že se jedná o univerzitní budovu však poznáte hlavně podle armády kol zaparkovaných před vchodem.*

Rozdělování a slučování vět

Jak bylo řečeno v oddílu Syntax, nacházejí se ve VT dlouhá souvětí s vloženými větami, které střídají kratší věty jednoduché. Vzhledem ke čtenářskému komfortu jsem se rozhodla při překladu některé dlouhé věty rozdělit:

VT 87–90: *Inzwischen ist im zweiten Obergeschoss auch seiner Schwester Fanny – ebenfalls Klaviervirtuosin und Komponistin eine Ausstellung gewidmet, und mit dem Kurt-Masur-Institut, das im Haus ansässig ist, wird an einen weiteren wichtigen Gewandhauskapellmeister erinnert.*
CT 88–90: *Výstava ve druhém patře je věnována jeho sestře Fanny, rovněž klavíristce a skladatelce. V domě také sídlí Institut Kurta Masura, který připomíná dalšího významného německého kapelníka Gewandhausu.*

Jiné, kratší věty jsem naopak spojila do souvětí:

VT 135–137: *Welche Bedeutung man dieser beimaß, ist selbst in ehemaligen Arbeiterquartieren spürbar. Noch deutlicher wird dies aber in Gegenden wie Gohlis, im Musik- oder Waldstraßenviertel.*
CT 133–135: *Jejich bývalá důležitost je cítit v původně dělnických čtvrtích, ještě citelnější je ale jejich význam v domech ve čtvrtích Gohlis, Musikviertel a Waldstraßenviertel.*

Jindy jsem některý z větných členů zařadila do věty následující o několik řádků níže. K tomuto postupu jsem se uchýlila rovněž kvůli srozumitelnosti a přehlednosti textu. Uvádím příklad ze třetí kapitoly, ve které jsem přesunula specifikaci velikosti bytu:

VT 79–81: *So kann man hier ganz tief Geschichte atmen, insbesondere am Sonntag um 11 Uhr, wenn im Musiksalon, dem größten Raum der mehr als 400 Quadratmeter großen Wohnung, Konzerte stattfinden.*

CT 75–78: *Za Mendelssohnovými chodili po těchto schodech na návštěvu i další známí skladatelé, například Clara a Robert Schumannovi, Niels Gade nebo Richard Wagner – místa bylo v devítipokojovém bytě o velikosti 400 m² dost.*

Participiální vazby

Podle Štícha „němčina patrně užívá rozvitého participiálního atributu častěji než čeština“ (Štícha, 2015, str. 436). I z toho důvodu jsem participiální atribut v překladu nevyužila často. Atribut s dějovým charakterem je možné v obou jazycích vyjádřit jak vztaznou větou, tak přívlastkem participiálním nebo přechodníkovým (ibid., str. 435):

VT 161–162: *Das sich im Stadtteil Schönefeld befindliche Gewerbegebiet Nordost fällt nicht gerade durch architektonische Finessen auf.*

CT 156–157: *Průmyslová zóna Nordost nacházející se ve čtvrti Schönefeld na severovýchodě Lipska není architektonicky nijak významná.*

VT 11: *Bauherr des 1916 eingeweihten Hauses war der Börsenverein des Deutschen Buchhandels [...]*

CT 9–11: *Zadavatel stavby, která byla slavnostně otevřena v roce 1916, byl Burzovní spolek knižního německého trhu (Börsenverein des Deutschen Buchhandels),*

VT 23: *Beheimatet wurde die Ausstellung im Jahr 2011 fertiggestellten vierten Anbau der D(N)B, [...]*

CT 23–24: *Výstava je umístěna ve čtvrté přístavbě Německé národní knihovny, která byla dostavěna v roce 2011.*

Stejnou strategii by bylo možné aplikovat i na následující větu. V tom případě by německé *lesend* odpovídalo nejspíš českému *čtouc, čtouce*. Přechodníky jsou ale v dnešní češtině považovány za znak knižního, zastaralého jazyka (Čechová, 2008, str. 153), a proto jsem se rozhodla větu přeložit pomocí modulace:

VT 265–266: *Wer lesend die besondere Atmosphäre des Hauses noch ein wenig genießen will [...]*

CT 256–257: *Pro ty, kdo chtějí neopakovatelnou atmosféru knihovny nasát i s knížkou v ruce, [...]*

V jiných případech jsem participiální vazby překládala jiným způsobem, například jednoduchým přívlastkem nebo příslovečným určením. Tím jsem se participiální vazbě, resp. přechodníku, úplně vyhnula:

VT 387–388: *Der Verkaufsraum wird durch eine zum Großteil aus Holz bestehende Ladentheke dominiert, [...]*

CT 371–372: *Prodejnímu prostoru dominuje secesní, z velké části dřevěný pult, [...]*

VT 389: *Den Blick darauf gerichtet, fragt man sich gleich, [...]*

CT 373–374: *Při pohledu na ně se člověk začne sám sebe ptát, [...]*

2.4.4 Stylistická rovina

Ukazovací zájmena *dieser/dieses/diese*

Z morfologického hlediska se tato zájmena chovají stejně jako jim odpovídající členy (Helbig & Buscha, 1996, str. 255). Ve většině případů ve VT odkazují na předchozí větu a zastávají tak pozici podmětu:

VT 192–193: *Da dieses aber jede Menge architektonische Eigenheiten besitzt, [...]* (odkazujíc na *Hansahaus*)

Ekvivalentní ukazovací zájmeno *ten* může v českém jazyce působit jako prvek typický pro hovorový jazyk, například ve spontánních projevech, kdy „pomáhá uživateli ‚získat čas‘ nebo naznačit jev, na jehož pojmenování si nemůže vzpomenout“ (Čechová, 2008, str. 147). Použití zájmena *tento* bez řídicího jména naopak Čechová považuje za ne zcela vhodně projevenou snahu odlišit se od běžného dorozumívání (ibid.). Mohli bychom uvažovat o překladu pomocí zájmena *tyž*, *tentýž*, ty jsou však považovány za knižní (ibid.). Je tedy nutné přistoupit k reformulaci věty a místo ukazovacího zájmena použít osobní zájmeno nebo podstatné jméno:

CT 186–187: *Množství architektonických detailů z ní ale dělá [...]* (odkazujíc na stavbu)

Překlad nadpisů

Další problematika, kterou jsem se zabývala, byl překlad nadpisů a podnadpisů. Podle Čechové je funkcí titulků upoutat pozornost recipientů, informovat je o obsahu a ovlivnit je, dále zpřehledňují text a usnadňují tak orientaci čtenáře (Čechová, 2008, str. 270). Čechová rozděluje titulky do dvou kategorií – zpravodajské a publicistické. Titulky zpravodajské mohou být buď obsahově vyčerpávající, nebo s částečnou informací, „které by svou nedopovězeností a neúplnou informací měly přimět čtenáře k přečtení celého příspěvku.“ (ibid.) Publicistické titulky jsou kratší, často s obrazným vyjádřením nebo jinak originální (např. modifikace frazému). Ty jsou stylově aktivní a výraznější (ibid., str. 271). Ve svém překladu jsem se snažila zachovat formu a styl nadpisů z originálu, jelikož dle mého názoru svou funkci dobře plní. V následujícím případě je ale přesné znění titulku také součástí textu kapitoly. Z důvodu, že

jsem text kapitoly v překladu změnila, změnila jsem zároveň i titulek samotný, aby plnil svou funkci a čtenář pochopil jeho smysl až po přečtení kapitoly:

VT 188: *Phänomene des Entzückens*

CT 184: *Tady budete nadšeni*

V dalším případě bylo nutné úplně změnit celý nadpis a vymyslet nový, který bude obsahu kapitoly odpovídat. Originální nadpis totiž popisuje výstavu, kterou dnes není možné na daném místě navštívit:

VT 340: *Im Land der Riesennameisen*

CT 329: *Svět z jiné perspektivy*

Podtitulky ve VT konkretizují téma kapitoly a v několika případech je bylo nutné upravit tak, aby český čtenář věděl, o jakém místě bude kapitola pojednávat. Bez konkretizujících přívlastků by ho vlastní název nemusel zaujmout:

VT 190: *Hansahaus und Klangschale*

CT 185: **Pasáž domu** Hansahaus a zpívající mísa

VT 278: *Das Alte Rathaus am Markt*

CT 269: *Stará radnice na náměstí*

2.4.5 Pragmatická rovina

Oslovování čtenáře

Z pragmatického hlediska jsem se v rámci jednotlivých kapitol zaměřila na oslovování recipienta. Jak již bylo řečeno výše, záměrem vysílatele i autora textu je nalákat čtenáře k návštěvě popisovaných míst. Toho je dosaženo nejenom lákavým popisem, ale také přímými pozvánkami na výstavy. V překladu jsem se dále snažila tento aspekt ještě posílit a oslovovat čtenáře v průběhu celého textu, směřovat veškeré informace přímo ke konkrétnímu adresátovi a zahrnovat jej i autora do děje. Neosobní konstrukce jsem často nahradila aktivními formami sloves (viz oddíl [Pasivní a neosobní konstrukce](#)):

VT 332–335: *Dass die meisten davon inzwischen wieder wach geküsst worden sind, kann als überaus überraschender Glücksumstand gewertet werden. Und doch schwingt ein wenig Wehmut mit beim gleichzeitigen Untergang der grauen alten Stadt mit dem morbiden Charme, denn die Räume werden enger und zugleich exklusiver.*

CT 318–323: *Proměna starých průmyslových budov v loftové byty nebo kanceláře byla dlouho beznadějná, a proto bychom mohli považovat rozkvět většiny z nich za příjemné překvapení. Přesto nás trochu zabolí při představě*

zániku starého šedého města s morbidním šarmem – prostory jsou nyní sice známější, ale zároveň exkluzivnější.

Presupozice

Dále bylo třeba pracovat s presupozicemi a odkazy na německou historii a kulturu. Například tato věta, která popisuje historii básně „Óda na radost“, může být pro českého čtenáře obtížná k pochopení. Z jakého důvodu zmiňuje autor na tomto místě právě Drážďany čtenář pravděpodobně neví a nepozměněná věta by pro něj byla spíše nadbytečná. Rozhodla jsem se tedy souvislosti mírně rozvinout a dovysvětlit:

VT 56–57: Allerdings entstand vor Ort nur die Urversion, was auch gar nicht schlimm wäre, wenn nicht die Fertigstellung ausgerechnet in Dresden erfolgt wäre.

CT 55–58: Šlo samozřejmě o původní, neupravenou verzi, ale i ta měla potenciál stát se úspěšnou. Opravdové rozšíření mezi širokou veřejnost ale zažila až poté, co její text zazněl v roce 1849 v Drážďanech během květnového povstání lidu proti králi – necelých 50 let po Schillerově smrti.

Jak bylo řečeno v oddílu [2.1 Překladatelská analýza](#), jedná se v případě VT již o čtvrté vydání, což může napovídat o nutnosti text aktualizovat. To se potvrdilo v kapitole 12 v případě výstavy v Panometru:

VT 357–365: Bis Anfang Januar 2019 ist noch die Titanic am Meeresgrund zu sehen, die im Anschluss von einem Paradies auf Erden abgelöst werden wird einem Garten, der in hundertfacher Vergrößerung, Schrebergartenflair und Blütenpracht aus der Insektenperspektive wiedergibt. Wie auch bei den anderen Motiven werden die Ausmaße des neuen Bildes mit 32 Metern Höhe und einem Umfang von 110 Metern gewaltig sein. Mehr als genug Platz für unzählige interessante Details, die dazu einladen in eine fremde Welt einzutauchen, deren Konturen auch überaus plastisch erscheinen. Mithilfe von Sound- und Lichteffekten wird deren Lebendigkeit noch zusätzlich verstärkt und zugleich ein Tag- Nachtrhythmus simuliert.

Dnes není k vidění ani jedna ze zmíněných výstav. Bylo tedy nutné text aktualizovat a přidat název výstavy, která se na místě koná dnes. Bez tohoto kroku by byl čtenář oklamán. Dále muselo dojít ke změně pozice vět, které minulou výstavu popisují, ale zároveň zachovat všechny technické specifičnosti Panometru:

CT 342–350: Do konce ledna 2019 byl k vidění vrak Titaniku na mořském dně, jehož vystřídal obraz ráje na zemi – stonásobné zvětšení života v zahradách z pohledu hmyzu, které zobrazuje idylu bohatě rozkvetlých zahrádkářských kolonií. Výstavu doprovázela i simulace střídání dne a noci. Dnes je v muzeu k vidění výstava New York 9/11 – Válka v dobách míru (New York 9/11 – Krieg in Zeiten von Frieden). Každé vystavené panorama vás ohromí svými rozměry –

32 metrů vysoký a 110 metrů dlouhý obraz nabízí více než dost prostoru pro nespočet poutavých detailů, jež lákají k nahlédnutí do cizího světa, který na plátně působí opravdu plasticky. Zvukové a světelné efekty životnost panoramat jen znásobují.

Kontaktní informace

Pragmatické změny nastávaly i v oblasti zápatí textů, konkrétně u odkazů na webové stránky. Jelikož se jedná o text pro českého příjemce, smysl zachovávat odkazy na německé internetové stránky se snižuje. Proto, pokud existuje oficiální překlad stránek do českého jazyka, byl použit (CT 355). Pokud neexistuje, byla doplněna informace o jazykové podobě webových stránek uvedených ve VT (např. CT 31, CT 297). V některých případech nebyl ve VT žádný odkaz. V této situaci jsem se rozhodla dodat odkazy na oficiální webové stránky, příp. stránky, které místo českému čtenáři nejlépe přiblíží (CT 326). V kapitole o buddhistickém chrámu byl ve VT odkaz pouze na stránky ve vietnamském jazyce. Tady jsem se rozhodla je zachovat, zároveň ale vložit stránky v německém jazyce, které, ač v cizím jazyce, jsou českému čtenáři bližší (CT 180).

V rámci kontaktních údajů je zprostředkováno také telefonní číslo do dané instituce. V originálu nebylo vždy ve stejném formátu, ten jsem proto sjednotila, a zároveň dodala německou předvolbu +49, aby se český recipient na místo bez problémů dovolal.

Fotografie

Fotografie jsem do svého překladu nepřebírala, jelikož jejich užití v konečném překladu by záviselo na rozhodnutí vydavatelství, v mém případě pravděpodobně na správci hypotetických webových stránek. Navíc je většina fotografií v knížce pořízena autorem textu, a bylo by nutné uvést jejich zdroj, případně se ujistit, že mohou být v překladu použity. Na nových webových stránkách by navíc mohly být použity fotografie volně dostupné z internetu nebo fotografie od návštěvníků Lipska, kteří místo na doporučení tohoto průvodce navštívili.

2.5 Překladatelské posuny

V tomto oddílu mé bakalářské práce se budu zabývat překladatelskými posuny, ke kterým jsem se při překládání uchýlila. Jak upozorňuje Gromová (2009) a Popovič (cit. dle Gromová, 2009) ve své teorii, překladatel by měl zachovat jádro, tedy invariant, originálu a vzniklé ztráty na úrovni jazyka, stylistiky i pragmatiky nahradit funkčním způsobem (Gromová, 2009, str. 56). Funkční posuny jsou rozdíly mezi originálem a překladem, které nesnižují hodnotu původního díla. Pokud se ale překladatel uchýlí k nefunkčním posunům, pak text „zbavuje umělecky účinného napětí mezi myšlenkou a jejím vyjádřením.“ (Levý, 2012, str. 132) K těmto posunům překladatel dospěje nevhodnou interpretací originálu a dopouští se jich také kvůli horšímu uměleckému cítění, než jaké má autor. Proto se často uchyluje ke stylistickému ochuzování slovníku – užívá obecného výrazu místo konkrétního, stylisticky neutrálního místo citově zabarveného a málo využívá synonyma (Levý, 2012, str. 126). Překladatel se rovněž snaží původní text svému recipientovi co nejsrozumitelněji přetlumočit. Z toho důvodu zlogičťuje, vykládá nedorozumění či formálně vyjadřuje syntaktické vztahy (Levý, 2012, str. 132).

Popovič se posuny zabývá poněkud detailněji než Levý, jeho rozdělení popisuje Gromová (2009). Mluví o posunech nutných, které vznikají z důvodu jazykových odlišností, a nenutných, které dělá překladatel na základě vlastní interpretace a svého stylu (např. simplifikace, explikace). V tomto ohledu vznikají i negativní posuny (Gromová, 2009, str. 58–64).

Jednotlivé výrazy podléhají tzv. výrazovým změnám. Těm se věnovala i Reissová, která na makrostylistické rovině definovala tři změny – aktualizaci, lokalizaci a adaptaci. Při překladu jsem byla nucena pouze k aktualizaci, a to vzhledem k pragmatice průvodce. Kdybych text v kapitole 12 neaktualizovala, neodpovídal by výsledný text skutečnosti. Změnám na mikrostylistické rovině se věnuje Popovič, který popisuje výrazové zesílení, výrazovou shodu a výrazové oslabení (Gromová, 2009, str. 64–65).

V mém překladu jsem se negativním a nefunkčním posunům snažila vyhnout. V následující části ale popíšu posuny, ke kterým jsem se uchýlila z důvodu jazykových a kulturních rozdílů mezi češtinou a němčinou.

2.5.1 Nutné posuny

Jak bylo řečeno, nutné posuny vznikají gramatickými a dalšími jazykovými rozdíly mezi výchozím a cílovým jazykem. Ve VT se při srovnání lipského pravoslavného kostela s kostelem v Moskvě užívá sesterského vztahu:

VT 110–111: *Zwar ist diese einige Jahrhunderte älter und auch ein paar Meter größer als ihre 55 Meter hohe Leipziger **Schwester**, dafür aber besitzt Letztere [...]*

V překladu jsem výraz *sestra* nemohla použít, jelikož gramatický rod slova *kostel* je mužský neživotný. Proto jsem použila výraz *bratr*:

CT 109–110: *Je sice o několik století starší a o pár metrů vyšší než jeho 55 metrů vysoký **bratr** z Lipska, mladší sourozenec se ale zase pyšní [...]*

2.5.2 Vykládání nedořečeného

V následujícím úryvku jsem se uchýlila k intelektualizaci. Věta v německém originálu byla velmi dlouhá a pro český text jsem ji rozdělila. První větu jsem proto musela vhodně ukončit a doplnit přísudek. Abych se nedopustila nadinterpretování, použila jsem pro dokončení věty výraz, který si každý čtenář do původní autorovy myšlenky ve VT snadno doplní:

VT 131–132: *Um das Treppenhaus eines gewöhnlichen Neubaus als Glücksort betrachten, benötigt man entweder enorm viel Vorstellungskraft, [...]*

CT 129–130: *Považovat schodiště obyčejné novostavby za šťastné místo **je velmi odvážné**. Bud'to byste potřebovali bujnou představivost, [...]*

2.5.3 Zlogičťování

Zde jsem obrazné vyjádření nenahradila ekvivalentem se stejnou stylistickou hodnotou, ale neutralizovala jsem ho a zlogičtila jeho význam. Došlo tedy ke zlogičťování a k neutralizaci:

VT 18–20: *Die Dauerausstellung [...] ist allerdings hochaktuell und **schlägt den Bogen** vom [...]*

CT 20–21: *Tato výstava, na níž můžete obdivovat přes 800 exponátů, **přibližuje** [...]*

2.5.4 Nivelizace

Jak je zmíněno výše v oddílu [Frazémy a obrazná pojmenování](#), některá obrazná pojmenování nebylo možné převést doslovně a jejich stylistická hodnota byla nivelizována. V tom případě je ale vhodné výraz na jiném místě kompenzovat, aby bylo dosaženo kýženého stylistického účinku a poetické, příp. emotivní funkce u recipienta:

VT 260–261: *[...] die erhabene Treppe die folgenden Dekaden als eine von Bäumchen flankierte Freitreppe dahinvegetierte [...]*

CT 252–253: *[...] a že pozůstalé schodiště po další desetiletí **nikam nevedlo a obrůstala ho zeleň**.*

kompenzace o několik řádků níže:

VT 265–266: *Wer lesend die besondere Atmosphäre des Hauses noch ein wenig genießen will, [...]*

CT 256–257: *Pro ty, kdo chtějí neopakovatelnou atmosféru knihovny nasát i s knížkou v ruce, [...]*

2.5.5 Vynechávka

V následujícím úryvku jsou v originálu ve dvou větách bezprostředně za sebou synonymní výrazy. Všechny jsou zároveň použity v podobném kontextu. Proto jsem se rozhodla je v překladu zmínit pouze jednou a vztáhnout je k textu jako celku:

VT 418–420: *Willkommen sind hier alle – die Leipziger, aber auch die Besucher der Stadt. Neben den Veranstaltungen werden verschiedenste Kurse für Jung und Alt angeboten, sowohl für Einheimische als auch für Neuankömmlinge.*

CT 402–404: *Vítání jsou tu všichni, jak místní, tak návštěvníci nebo noví obyvatelé Lipska, pro něž centrum dále nabízí různé kurzy. Nabídka kurzů pro mladé i staré je opravdu bohatá, [...]*

K další omisi jsem se rozhodla kvůli narážce na lipský Památník Bitvy národů, který uctívá padlé německé vojáky. Jeho název byl využit pro označení kostela, který uctívá památku ruských vojáků padlých ve stejné bitvě. Tuto souvislost by český čtenář nejspíš nepochopil, proto jsem ji úplně vynechala a nahradila neutrálním podmětem *kostel*:

VT 103–105: [...] *schließlich musste das russische Völkerschlachtdenkmal zum hundertjährigen Gedenktage der Schlacht pünktlich fertiggestellt sein.*

CT 103: [...] *kostel totiž musel být dokončen ke stému jubileu bitvy národů [...]*

2.5.6 Explikace

Na několika místech jsem do překladu přidala vysvětlující informace pro českého čtenáře. Nešlo pouze o vysvětlivky týkající se kulturních a historických rozdílů (viz kap. 2), ale také o vnitřní vysvětlivky. V následujícím příkladu šlo o explikaci roku:

VT 378–380: *In der Form existierte diese heutige Adresse 1709 jedoch noch nicht, da die Vergabe von Hausnummern noch nicht praktiziert worden war.*

CT 365–366: *V době vzniku lékárny, tedy v roce 1709, ještě neexistovala domovní čísla, [...]*

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vyhotovit funkční překlad vybraných kapitol průvodce *Glücksorte in Leipzig*, který by odpovídal hypotetické zakázce. Důležitým aspektem bylo zachovat záměr původního autora a vysílatele, funkci textu i celkový účinek na adresáta.

V originálu se vyskytovalo velké množství lexikálních prvků (kompozita, anglicismy), ale také pro němčinu typické morfosyntaktické a syntaktické vazby (pasivum a neosobní konstrukce, participiální vazby), které je do češtiny obtížné převádět a k nimž bylo nutné zaujmout jasný postoj. Dále jsem se zabývala překladem souvětí s vloženými větami a překladem rozvitých či několikanásobných větných členů. Postupovala jsem především tak, aby byl výsledný překlad pro českého čtenáře srozumitelný a nekomplikovaný. K řešení těchto jazykových prvků mi pomohly jazykové příručky a srovnávací gramatika. Problematický byl také překlad frazémů a obrazných pojmenování, které text ozvláštňují a díky kterým je pro čtenáře zábavnější. Ty bylo nutné zachovat či kompenzovat na jiném místě.

Aby byla zachována nejen stylistická, ale také funkční ekvivalence, musela jsem vhodně přistoupit k překladu místních názvů, díky nimž se může turista v neznámém městě správně orientovat. Zachovala jsem tedy jak německý název, tak český ekvivalent. Co se týče struktury textu, nebylo vhodné ji měnit, a to přestože v hypotetické zakázce došlo ke změně média. Přehlednost je součástí dobře srozumitelného textu a usnadňuje příjemci čtení. Fotografie jako neverbální prvek důležitý pro zachování konativní funkce by bylo nutné do výsledného překladu před uveřejněním přidat.

Všechny výše uvedené a v mé práci popsané aspekty ovlivňují účinek celého textu na adresáta. Díky vhodným postupům a vytvoření překladu příjemného ke čtení se mi podařilo účinek i funkci originálu zachovat a přenést na cílového recipienta.

Bibliografie

Primární literatura

Ringel, S. (2022). Glücksorte in Leipzig, Fahr hin und werd glücklich. 3. vydání. Düsseldorf: Droste.

Sekundární literatura

Čechová, M. (2000). *Čeština – řeč a jazyk*. 2. přepracované vydání. Praha: ISV nakladatelství.

Čechová, M. (2008). *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Daneš, F., Hlavsa, Z., & Grepl, M. (1987). *Současná mluvnice češtiny 3*. Praha: Academia.

Eroms, H.-W. (2008). *Stil und Stilistik, Eine Einführung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Gromová, E. (2009). *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantina Filozofa v Nitre.

Helbig, G., & Buscha, J. (1996). *Deutsche Grammatik, Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Lipsko: Langenscheidt Verlag Enzyklopädie.

Jakobson, R. (1960). *Linguistik und Poetik*. V E. Holenstein, & T. Schelbert, *Poetik: Ausgewählte Aufsätze 1921–1971*. 3. vydání. Frankfurt nad Mohanem: Suhrkamp.

Levý, J. (2012). *Umění překladu*. 4. upravené vydání. Praha: Apostrof.

Nord, C. (2009). *Textanalyse und Übersetzen, Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Tübingen: Julius Groos Verlag Birgitte Narr.

Štícha, F. (2015). *Česko-německá srovnávací gramatika*. 2. vydání. Praha: Academia.

Internetové zdroje

Bozděchová, I. (2017). *Anglicismy v českém lexiku*. V P. Karlík, M. Nekula, & J. Pleskalová, *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Načteno

z https://www.czechency.org/slovník/ANGLICISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU

Čermák, F. (2017). *Frazém a idiom*. V P. Karlík, M. Nekula, & J. Pleskalová, *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Načteno

z <https://www.czechency.org/slovník/FRAZ%C3%89M%20A%20IDIOM>

Čermák, F. (2017). *Frazeologie a idiomatika*. V P. Karlík, M. Nekula, & J. Pleskalová, *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Načteno

z <https://www.czechency.org/slovník/FRAZELOGIE A IDIOMATIKA>

duden.de. (2023). Načteno z <https://www.duden.de/>

Grammatisches Informationssystem grammis. Mannheim. Načteno z <https://grammis.ids-mannheim.de/>

Internetová jazyková příručka [online]. (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.

Načteno z <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

Přílohy